

A red tricycle is the central focus in the foreground, positioned on a sandy surface. The background is a blurred outdoor setting, likely a playground, with several people, including children and adults, visible. The overall image has a teal-green color overlay.

KIRSTEN ELISA PETERSEN

**DANSKE DAGINSTITUTIONERS
INDSATSER OG DISSES
BETYDNINGER FOR
PÆDAGOGISK PERSONALE,
BØRN OG FAMILIER UNDER
COVID-19 PANDEMIEN**

AARHUS
UNIVERSITET
DPU

Kirsten Elisa Petersen

**Danske daginstitutioners indsatser og disses
betydninger for pædagogisk personale, børn
og familier under COVID-19 pandemien
2020/2021**

DPU, Aarhus Universitet 2021

Titel:

Danske daginstitutioners indsatser og disses betydninger for pædagogisk personale, børn og familier under COVID-19 pandemien 2020/2021

Forfatter:

Kirsten Elisa Petersen

Udgivet af:

DPU, Aarhus Universitet, 2021

© Forfatteren 2021

Layout:

Knud Holt Nielsen

ISBN: 978-87-7684-508-7

DOI: 10.7146/aul.420

“Men CoV-2 har begynderheldet på sin side. Den ramte os uforberedte og jomfruelige, uden hverken antistoffer eller vacciner. Den er for ny til os. Omsat i SIR-modellen betyder denne nyhed, at vi alle er Modtagelige. Derfor må vi holde ud, så længe det er nødvendigt. Den eneste vaccine, vi har til rådighed, er en lidt utiltalende form for forsigtighed” (Giordano, 2020, p. 34).

Indhold

FORORD	5
RESUMÉ	7
RAPPORTENS OPBYGNING OG INDHOLD	15
KAPITEL 1. INDLEDNING	16
NOGLE VIGTIGE TAL OG RETNINGSLINJER SOM RAMME FOR DAGINSTITUTIONERNE UNDER COVID-19 PANDEMIEN	20
RETNINGSLINJER FOR DAGTILBUD	21
KAPITEL 2. PROJEKTETS TEORETISKE GRUNDLAG	28
BØRN OG FAMILIER I UDSATTE POSITIONER	32
BØRNS TRIVSEL OG UDVIKLING FORBUNDET TIL DAGINSTITUTIONENS PÆDAGOGIK – OMSORG SOM ET CENTRALT BEGREB	32
DET PÆDAGOGISKE PERSONALE I DAGINSTITUTIONER	34
KAPITEL 3. PROJEKTETS METODISKE GRUNDLAG	36
SPØRGESKEMAUNDERSØGELSEN	37
HVAD KAN VI UDLEDE AF SPØRGESKEMAUNDERSØGELSENE?	39
FORSKNINGSINTERVIEW MED DAGINSTITUTIONSLEDERE	39
HVAD KAN VI UDLEDE AF FORSKNINGSINTERVIEW MED DAGINSTITUTIONSLEDERE?	40
ANONYMISERING, SAMTYKKE, FORTROLIGHED OG DATAHÅNDTERING	41
KAPITEL 4. ANALYSE AF DATAMATERIALE	42
TEMA 1. DAGINSTITUTIONSLEDERES ARBEJDE UNDER COVID-19 PANDEMIEN	42
UDFORDRINGER OG BEKYMRINGER	46
TEMA 2. DET PÆDAGOGISKE PERSONALES OPLEVELSER OG ERFARINGER AF DERES FAGLIGE ARBEJDE UNDER COVID-19 PANDEMIEN	53
ANDET TIDSMÆSSIGE NEDSLAG – DAGINSTITUTIONSLEDERNES PERSPEKTIVER PÅ DET PÆDAGOGISKE ARBEJDE	64
TREDJE TIDSMÆSSIGE NEDSLAG – DAGINSTITUTIONSLEDERNES PERSPEKTIVER PÅ DET PÆDAGOGISKE ARBEJDE, BØRNS TRIVSEL OG DET PÆDAGOGISKE PERSONALE UNDER DEN ANDEN NEDLUKNING AF SAMFUNDET	73
KONKLUSION	78
REFERENCER	83

Forord

COVID-19 pandemien har sendt chokbølger gennem det danske samfund, og landet står i lighed med andre lande i en situation, der er uden historisk fortilfælde. Gennem det sidste snart halvandet år har mange været bange og usikre på, hvad tiden bringer både sundhedsmæssigt, økonomisk såvel som socialt og kulturelt. Pandemien har berørt os alle og gør det fortsat på forskellig vis. Også danske daginstitutioner¹ har været og er fortsat berørte af situationen. Mange daginstitutioner har i perioden marts til april 2020 været lukket som følge af COVID-19 pandemien og risikoen for smittespredning, mens andre har været åbne i hele perioden som såkaldt nødpassning. Midt i april 2020, netop som daginstitutionerne påbegyndte en række sundhedskontrollerede genåbningsfaser under regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer, påbegyndtes dette forskningsprojekt med henblik på at følge ledere, pædagogisk personale,² børn og forældre i daginstitutioner under COVID-19 pandemien, og en række daginstitutioner er således nu blevet fulgt hen over en periode på cirka et år.

Der har i en periode fra april til juni 2020 været indsamlet data i form af spørgeskemaundersøgelser til ledere i en række af landets daginstitutioner samt spørgeskemaundersøgelser til pædagogisk personale, der arbejder i daginstitutioner. I forbindelse med pandemiens fortsatte udvikling blev der endvidere i perioden august til november 2020 foretaget en række forskningsinterview med daginstitutionsledere. Herfra skulle dataindsamlingen efter planen være afsluttet, men mens denne rapport var ved at tage form, blev landet igen lukket ned i løbet af december og særligt i januar 2021. Dog var pædagogisk personale og ledelse på arbejde i landets daginstitutioner under denne nedlukning, og det blev derfor besluttet at udvide dataindsamlingen, således at der også kom data med fra perioden januar til februar

¹ I dette forskningsprojekt er det udelukkende vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner, der er inddraget i projektet. Dagpleje indgår således ikke i forskningsprojektet, hvorfor betegnelsen daginstitutioner benyttes. De steder, hvor der refereres til lovgivningstekst/retningslinjer, benyttes begrebet dagtilbud.

² Betegnelsen pædagogisk personale anvendes her for at betone, at alle pædagogiske medarbejdere i daginstitutioner, dvs. både uddannede pædagoger samt fx pædagogiske assistenter og medhjælpere, er inviteret til at bidrage til dette forskningsprojekt. For spørgeskemaundersøgelsen rettet mod pædagogisk personale er det dog især de uddannede pædagoger, der har bidraget i besvarelserne af spørgeskemaet.

2021, hvor daginstitutioner har været åbne, og alle pædagogiske medarbejdere har været på arbejde hver dag.

Der skal i den forbindelse rettes en stor tak til alle de daginstitutioner, herunder daginstitutionsledere og pædagogisk personale, der har taget sig tid i en meget travl hverdag til at udfylde spørgeskemaer og deltaget i forskningsinterview. Uden jeres tid og bidrag var denne viden midt i COVID-19 pandemien slet ikke blevet indsamlet.

Ligeledes skal rettes en stor tak til FOBU, Foreningen af selvejende og private dag- og fritidsinstitutioner, der via deres hjemmeside har tilbudt deres medlemsinstitutioner at deltage i forskningsundersøgelsen frivilligt og anonymt, og mange daginstitutionsledere og pædagogisk personale har fulgt denne opfordring. Direktør Henrik Vagner og souschef Signe Rekve skal derfor have en helt særlig tak for deres støtte til projektet. Samtidig skal der også rettes en stor tak til alle de daginstitutionsledere, som selv har henvendt sig og forespurgt, om de måtte deltage i forskningsprojektet for at støtte udvikling af viden om daginstitutionernes indsatser og betydning under COVID-19 pandemien.

Derudover skal der rettes en meget stor tak til mine kollegaer lektor Niels Rosendal Jensen og lektor, ph.d. Lone Svinth samt Martin Bayer, forsknings- og udviklingskonsulent, ph.d., fra Københavns Professionshøjskole, Pædagoguddannelsen Forskning og Udvikling, der har læst kritik på denne rapport, og hvis kommentarer har medvirket til at skærpe analyserne af datamaterialet.

Sidst, men absolut ikke mindst, skal en særlig tak rettes til Lars Ladefoged, ph.d.-studerende, der har bistået med et omfattende arbejde i forbindelse med udvikling af spørgeskemaundersøgelsen, herunder drøftelser af forskellige spørgsmålskategorier såvel som opstilling og testprøvning af spørgeskemaet. En stor tak til Lars for hans tid og hjælp.

Forskningsprojektet har ikke modtaget nogen former for ekstern finansiering, og der er ingen interessekonflikter forbundet til forskningsprojektet eller til formidling af denne rapport.

Rapporten, der præsenterer en række centrale resultater fra forskningsprojektet, tilegnes her ledere og pædagogisk personale i daginstitutioner under denne periode af COVID-19 pandemien.

*Kirsten Elisa Petersen
København, maj 2021*

Resumé

Denne rapport præsenterer en række centrale resultater af et forskningsprojekt med fokus på daginstitutioners indsatser og betydning for pædagogisk personale, børn og familier under COVID-19 pandemien i Danmark.

Forskningsprojektet har indsamlet data i perioden april 2020 til august 2020, og særligt i perioden fra midt april til juni, hvor alle landets daginstitutioner genåbnede efter cirka en måneds nedlukning af landets offentlige institutioner som følge af regeringens retningslinjer. Der er ligeledes indsamlet data i perioden august til oktober 2020, og igen i perioden januar til februar 2021. Der er således tale om tre empiriske nedslag hen over cirka et år af pandemiens forløb i relation til daginstitutionsledere og pædagogisk personale i landets daginstitutioner.

De data, der ligger til grund for denne rapport, omfatter en spørgeskemaundersøgelse rettet mod daginstitutionsledere og en spørgeskemaundersøgelse rettet mod pædagogisk personale i daginstitutioner, geografisk fordelt over hele landet. Fælles for spørgeskemaundersøgelserne er et fokus på at udforske, hvordan daginstitutioner har arbejdet under COVID-19 pandemien, dels under selve nedlukningen i marts-april, hvor flere af landets daginstitutioner har fungeret som nødpassning, særligt for forældre med kritiske samfundsfunktioner, og dels under genåbningsfaserne, der officielt blev påbegyndt i midten af april og især har forløbet hen over forår og tidlig sommer 2020. Derudover er der ad to omgange foretaget en række forskningsinterview med daginstitutionsledere. I første omgang blev der foretaget 10 forskningsinterview i perioden august til november 2020, og i anden omgang er der foretaget 8 forskningsinterview med daginstitutionsledere fordelt på landets daginstitutioner omfattende perioden januar til februar 2021.

Formålet med dette forskningsprojekt har været at kortlægge og udforske, hvordan daginstitutionsledere og pædagogisk personale i en række danske daginstitutioner for 0-6-årige børn løfter den store samfundsmæssige udfordring at håndtere COVID-19 pandemien på landets daginstitutioner.

Med afsæt i ovenstående er forskningsprojektet centreret omkring fire forskningsspørgsmål:

1. På hvilke måder er nedlukning såvel som den gradvise genåbning af daginstitutioner foregået for både pædagogisk personale, børn og forældre?

2. Hvordan oplever det pædagogiske personale og daginstitutionsledere, at disse nedluknings- og genåbningsindsatser såvel som hverdagen med at håndtere COVID-19 pandemien får betydning for børnenes hverdag, deltagelse, trivsel og udvikling?
3. Hvilken betydning har både nedlukningen og genåbningen såvel som hverdagen med pandemien i daginstitutionen for børn og forældre i sårbare, udsatte og marginaliserede positioner?
4. Hvordan bidrager daginstitutioner og den pædagogiske profession til velfærdsstatens samlede indsatser under COVID-19 pandemien, særligt inden for det småbørnspædagogiske område?

Disse forskningsspørgsmål er udforsket løbende gennem en periode på cirka et år.

Nedenstående tidslinje viser denne periode samt de forskningsmæssige nedslag, der er foretaget over denne tidsperiode:

Projektets resultater præsenteres i rapporten gennem disse tre tidsmæssige nedslag. Første nedslag præsenterer en række resultater forbundet til daginstitutionslederne og det pædagogiske personales vurderinger af at håndtere hverdagens pædagogiske praksis under COVID-19 pandemien i nedlukningsfasen og de efterfølgende genåbningsfaser. Det andet nedslag udforsker daginstitutionslederens erfaringer og oplevelser med denne tidsperiode, og hvor der uddybende er udforsket daginstitutionsledernes perspektiver på børnenes trivsel såvel som det pædagogiske personales arbejdsmæssige forhold. Det tredje og for nuværende sidste forskningsmæssige nedslag er foretaget i perioden januar til februar 2021 og udforsker daginstitutionsledernes oplevelser og vurderinger af institutionernes arbejde under den såkaldte nedlukning af samfundet, hvor daginstitutioner har været åbne.

Første nedslag medvirker til at sætte fokus på daginstitutionslederne og det pædagogiske personales arbejde under COVID-19 pandemien for perioden april til august 2020.

En række af de centrale resultater herfra peger på, at daginstitutionsledere særligt har haft mange ekstra arbejdsopgaver både under den såkaldte nedlukning og særligt forbundet til

genåbningsfaserne i daginstitutionerne. Opgaver forbundet til planlægning, samarbejde med kommunen om tilrettelæggelse af regeringens og Sundhedsstyrelsens sundhedsfaglige retningslinjer har krævet store arbejdsmæssige opgaver af lederne. Forbundet hertil er også arbejdsopgaver med at lede og tilrettelægge hverdagens pædagogiske praksis både knyttet til hygiejne, børn i små grupper, personaleopgaver såvel som samarbejde med forældre, der har skulle aflevere og hente børn uden for institutionen af hensyn til smitterisiko.

Særligt genåbningsfaserne angives at have betydning for hverdagens pædagogiske arbejde, og 65 % af lederne har angivet, at de er meget enige i, at de har haft behov for ekstra medarbejdere for at kunne håndtere de udvidede krav til hygiejneretningslinjer under de første faser af genåbning af daginstitutionerne. For cirka halvdelen af lederne angives, at det har været forbundet med vanskeligheder at få kvalificeret personale under den gradvise genåbning.

Daginstitutionslederne, der har bidraget i denne undersøgelse, peger ligeledes på, at de har været bekymrede for nogle børn og familier under selve nedlukningsfasen af daginstitutionerne knyttet til børnenes hverdag hjemme i familien, bl.a. forbundet til børns generelle trivsel såvel som mulighederne for legeaktiviteter og struktur i hverdagen. Yderligere peger undersøgelsens resultater på, at lederne oplever udfordringer forbundet til genåbningen af daginstitutionerne forbundet til pædagogiske indsatser i forhold til børnenes trivsel, generelle udvikling såvel som arbejdet med sprogudvikling, motorisk udvikling og specialpædagogiske indsatser.

Det pædagogiske personales besvarelser af spørgeskemaundersøgelsen har været optaget af at indkredse, hvordan COVID-19 pandemien er blevet håndteret med afsæt i det pædagogiske personales vurderinger. Her viser resultaterne af analysen af datamateriale, at i perioden 16.3.2020-8.4.2020 (den officielle nedlukningsperiode af offentlige institutioner i Danmark) viser besvarelserne fra det pædagogiske personale, at 9 % af de adspurgte institutioner har været helt åbne, mens 48 % af institutionerne har været delvist åbne, og 44 % har været helt lukket. Samtidig indkredses, at for perioden med både delvis åbning og hel genåbning foregående i en række faser oplever det pædagogiske personale, at de fleste overvejende har været trygge ved at udføre deres arbejde i dagtilbud. 84 % angiver at føle sig trygge i begge perioder, mens 16 % angiver bekymringer, der bl.a. begrundes i frygt for smitte samt oplevelser af uklare retningslinjer.

Ligeledes viser resultaterne, at det pædagogiske personale vurderer at være meget rolige og ikke ekstrabekymrede for børnene og dem selv i den gradvise genåbningsfase af dagtilbud,

på trods af at de fysisk er på arbejde under COVID-19 pandemien. Det pædagogiske personale svarer ligeledes overvejende, at de oplever, at der både er god fysisk kontakt til børnene, at børnene modtager omsorg, deltager i aktiviteter og håndterer de nye regler og rammer for hverdagen i dagtilbud i nødpassnings- såvel som genåbningsfaserne.

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen viser ligeledes, at hele 83 % af pædagogerne oplever, at situationen med COVID-19, dvs. måden, hvorpå daginstitutionen er blevet genåbnet, har ført positive faglige oplevelser med sig.

Særligt ser det ud til, at regeringen og Sundhedsstyrelsens retningslinjer knyttet til forebyggelse af smitterisiko har bevirket, at den pædagogiske praksis er blevet organiseret på anderledes måder, og at disse anderledes måder har åbnet for nye muligheder for samvær mellem pædagoger og børn.

Langt de fleste af de pædagogiske medarbejdere peger på, at de anderledes måder, hvorpå hverdagens pædagogiske praksis er blevet organiseret på, fx har betydet, at de har arbejdet med mindre grupper af børn, ofte den samme gruppe børn over hele dagen, at der har været mere tid til pædagogiske aktiviteter, der har skabt fordybelse sammen med børnene, og mulighed for at følge de samme børn over en længere tidsperiode, sammenlignet med den "normale" pædagogiske hverdag i dagtilbud.

Besvarelsene i spørgeskemaundersøgelsen indkredser således tre overordnede forhold, som det pædagogiske personale særligt peger på har haft en positiv betydning i dagtilbudets hverdag under de første genåbningsfaser.

- Et fokus på mulighederne for tættere, roligere og mere stabilt samvær med en lille børnegruppe hen over dagen, der angives at være godt for børnene. Nogle børn har ligefrem fået det bedre, fået nye legerelationer og haft færre konflikter i løbet af dagen.
- At det er bedre for det pædagogiske personale at håndtere hverdagens praksis knyttet til samarbejde med forældrene, når aflevering og hentesituationer ikke foregår inde i institutionen, men udenfor.
- At det pædagogiske personale oplever dagen mere rolig, struktureret og med mulighed for at være sammen med en fast børnegruppe, tilrettelægge aktiviteter og følge børnenes trivsel tæt.

Det er dog samtidig også væsentligt at bemærke, at en stor del af det pædagogiske personale (66 %) også har oplevet vanskelige situationer i hverdagens pædagogiske praksis under genåbningsfaserne. Det gør sig blandt andet gældende på følgende områder:

- Flere peger på uklare regler og måder at organisere arbejdet på fra kommunalt niveau, hvilket medvirker til usikkerhed.
- Behovet for at være sammen med kollegaer og modtage faglig sparring.
- Bekymringer for børn, der skal indkøres eller afsluttes i dagtilbud.
- Mange oplevelser af at skulle håndtere/bruge tid på vask af legetøj, generel hygiejne og afstandskrav/zoneopdeling af børnenes hverdag.
- Oplevelser af ikke at have tilstrækkelige fysiske muligheder for at skabe en god hverdag for børnene, fx grundet i fysiske forhold i institutionerne.
- Erfaringer med at der – især i begyndelsen – manglede tilstrækkeligt personale til at kunne udføre de mange opgaver, der skulle følge Sundhedsstyrelsen og regeringens retningslinjer.

Det pædagogiske personales besvarelser knyttet til, hvordan de oplever børnenes trivsel både socialt, emotionelt og læringsmæssigt under COVID-19 pandemien, indkredser, at børnenes trivsel vurderes bedre på en række områder efter genåbningen, sammenlignet med perioder med hel eller delvis nedlukning af daginstitutioner under COVID-19 pandemien. Særligt børnenes sociale trivsel træder frem her, hvor 25 % af de adspurgte medarbejdere peger på, at trivslen er meget god, og 52 % peger på, at trivslen er god, efter at børnene er kommet tilbage i daginstitution.

Både ledere og det pædagogiske personale er blevet bedt om at svare på, hvordan de oplever børn i udsatte positioners livsforhold under COVID-19 pandemien – både i forhold til børnenes hverdag i daginstitutioner såvel som til børnenes generelle trivsel og udvikling under nedlukning og genåbning af institutionerne.

Omkring halvdelen af det pædagogiske personale angiver, at de arbejder i daginstitutioner, der fysisk er beliggende i eller omkring et såkaldt udsat boligområde, fx med afsæt i regeringens liste over udsatte boligområder i Danmark.³

Lidt mere end halvdelen af det pædagogiske personale peger på, at de enten er meget enige eller enige i, at de har mange børn og familier i daginstitutionen, der befinder sig i udsatte positioner. 53 % af det pædagogiske personale er enige, og 26 % er meget enige i, at COVID-19 pandemien medfører særlige udfordringer for børn og familier, der befinder sig i sociale eller psykologiske udsatte livsforhold.

Hertil angives endvidere, at det pædagogiske personale oplever, at COVID-19 pandemien medfører særlige udfordringer for børn og familier med anden etnisk baggrund end dansk, der også samtidig befinder sig i livsforhold, hvor deres sociale netværk er begrænset. 59 % er enige, og 12 % er meget enige heri.

For lederne, der har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, genfindes tilsvarende overvejelser over udfordringer for børn og familier i udsatte positioner. 83 % er enten meget enige eller enige i, at COVID-19 pandemien og de sundhedsmæssige og politiske retningslinjer medfører særlige udfordringer for både familier, der befinder sig i sociale og psykologiske sårbare livsforhold, såvel som familier med anden etnisk baggrund end dansk, hvis sociale netværk er begrænset.

I andet forskningsmæssige nedslag, der blev foretaget i perioden august til oktober 2020, peger lederne på, at både ledelse og personale er meget udfordret af at få "hverdagen" til at hænge sammen. Der fokuseres på store udfordringer med personale, der er i karantæne eller

³ Udsatte boligområder er på regeringens liste over særligt udsatte boligområder (SUB). I henhold til almenboligloven beregner og offentliggør Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter hvert år en liste over særligt udsatte boligområder. Den 1. januar 2014 er nye kriterier for særligt udsatte boligområder trådt i kraft. Listen omfatter almene boligområder med mindst 1.000 beboere, der opfylder 3 ud af 5 kriterier. De 5 kriterier er: 1) Andelen af 18-64 årige uden tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelse overstiger 40 pct. (gennemsnit for de seneste 2 år), 2) Andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 pct., 3) Antal dømt for overtrædelse af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer overstiger 2,70 pct. af beboere på 18 år og derover (gennemsnit for de seneste 2 år), 4) Andelen af beboere i alderen 30-59 år, der alene har en grunduddannelse (inkl. uoplyst uddannelse), overstiger 50 pct. af samtlige beboere i samme aldersgruppe, 5) Den gennemsnitlige bruttoindkomst for skattepligtige i alderen 15-64 år i området eksklusive uddannelsessøgende er mindre end 55 pct. af den gennemsnitlige bruttoindkomst for samme gruppe i regionen.

sendt hjem, mens de afventer testresultater, mangel på medarbejdere til at håndtere hverdagen, såvel som manglende ekstraressourcer til den rengøring, som Sundhedsstyrelsen anbefaler. Lederne peger på, at det pædagogiske personale fortsat håndterer hverdagens pædagogiske arbejde med fokus på børn i små grupper, at være uden for så meget som muligt og skabe en tryk hverdag for børnene.

De store udfordringer knytter an til hverdagens organisering; personale i karantæne, venter på testsvar, så der mangler medarbejdere hele tiden, og hertil kommer nedlukning af stuer og hjemsendelse af børn og personale, når der konstateres børn, forældre, søskende eller medarbejdere, der er testet positiv for COVID-19. Samtidig peges der imidlertid også på, at flere børn i udsatte positioner ser ud til at profitere af at være i daginstitution og være tilknyttet små grupper med faste medarbejdere gennem hverdagen. Dette forhold indkredses af lederne, der især peger på denne gruppe børns sociale, emotionelle og læringsmæssige udvikling. De ledere, der har mange børn med etnisk minoritetsbaggrund i deres daginstitutioner, udtrykker dog bekymring for denne gruppe børn, som det har været svært at få i dagtilbud hen over foråret, fordi forældre har givet udtryk for bekymring for smitte med COVID-19. En bekymring der særligt synes at knytte an til børnenes sproglige udvikling.

I tredje og sidste forskningsmæssige nedslag, der er blevet foretaget i perioden januar til februar 2021, peger flere af daginstitutionslederne på, at perioden siden midten af december 2020 har været meget vanskelig. I julen 2020 blev det danske samfund igen lukket ned, og alle offentligt ansatte, herunder skoler og uddannelsesinstitutioner, skulle varetage hjemmeundervisning af børn og unge. Dog forblev daginstitutioner i denne nedlukningsfase åbne, og det pædagogiske personale har således været fysisk på arbejde i denne nedlukning af samfundet. Det pædagogiske personale opleves af flere af lederne som værende presset. Det er svært at afholde møder og diskutere det faglige arbejde. Siden juleferien er afsluttet, og daginstitutioner har været åbne, har der været flere stuer i de forskellige institutioner, der har måttet lukke på grund af børn, der har været testet positive for COVID-19, hvorefter både personale og børn er sendt hjem.

Samtidig peger flere af lederne på, at også såkaldt ressourcestærke familier er begyndt at være meget presset hjemme som følge af hjemmearbejde, hjemmeskoling af større børn, og det er nyt i denne COVID-19 pandemi. Mange børn er i institution hver dag, selvom forældre fx er hjemme på barsel, orlov osv., fordi forældrene er pressede med hjemmeundervisning af større børn og hjemmearbejde. Børn i udsatte positioner vurderes fortsat at trives i daginstitutionens tilrettelagte rammer; små grupper af børn sammen og de samme voksne hver dag. Der er dog faglige bekymringer for børn med etnisk minoritetsbaggrund, som også samtidig befinder sig i udsatte positioner. Flere ledere peger på, at denne gruppe børn var

vanskelige at få i dagtilbud i foråret efter den første nedlukning af samfundet, og først for alvor kom tilbage i daginstitution i august og derfor har haft vanskeligheder særligt i forhold til deres sprogudvikling, en bekymring der fastholdes under denne tidsperiode.

For de ledere, der har deltaget med forskningsinterview hen over to tidsmæssige nedslag, henholdsvis i efterår 2020 samt januar-februar 2021, underbygges flere af de centrale fund, som er beskrevet ovenfor. Samtidig udbygges flere af disse fund også med mere uddybende forhold, særligt knyttet til udfordringer og muligheder forbundet til at få den pædagogiske hverdag til at fungere, samtidig med at COVID-19 pandemien skal håndteres. Stort set alle ledere peger på vanskeligheder med hverdagen, når personale er sygemeldte/i karantæne og afventer testresultater. Særligt i efteråret har dette været et meget svært vilkår, hvor flere ledere fortæller om at mangle mellem 3-4 medarbejdere om ugen, mens en leder beretter om, at hun en uge havde 9 medarbejdere, der var fraværende som følge af test/afventning af testresultater og overholdelse af isolationskrav. Selve testsystemet indkredses at være "for svagt" og ikke indrettet til de sundhedsmæssige krav og retningslinjer, der har været for daginstitutioner. Testsystemet for det pædagogiske personale ser dog ud til at fungere væsentligt bedre i sidste forskningsmæssige nedslag for perioden januar-februar 2021. Det er blevet nemmere og mindre tidsskrævende at blive testet.

Samtidig peges der dog også på, at størstedelen af lederne ad flere omgange hen over efterår og vinter har oplevet at måtte nedlukke en eller flere stuer på grund af smitte med COVID-19. For sidste forskningsmæssige nedslag peges også på, at det pædagogiske personale generelt opleves som meget trætte og udmattede. Der har været pres på hele dette "COVID-19 pandemi-år", og det pædagogiske personale har skulle håndtere mange problemer og udfordringer i hverdagens pædagogiske praksis med både børn, forældre, omlægninger af arbejdsdagen og akutte problemstillinger.

Rapportens opbygning og indhold

Rapporten vil præsentere en række af de resultater, der er indkommet og analyseret i forskningsprojektet, og som især sætter fokus på, hvordan daginstitutionsledere og pædagogisk personale har arbejdet under COVID-19 pandemien, samt hvilke udfordringer og muligheder der er trådt frem i hverdagens pædagogiske praksis med afsæt i regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer for daginstitutioner under pandemien.

I kapitel 2 gives en beskrivelse af teoretiske forståelser af daginstitutionspædagogik, den pædagogiske profession og forståelser af daginstitutioners betydning for børn i udsatte positioner, som danner bagtæppe for rapportens fokus og analyser af datamateriale.

Rapportens kapitel 3 introducerer forskningsprojektets metodiske grundlag, herunder de typer af dataindsamlingsmetoder der er anvendt, henholdsvis spørgeskemaundersøgelser rettet mod daginstitutionsledere og pædagogisk personale såvel som forskningsinterview med en række ledere.

I rapportens kapitel 4 præsenteres en analyse af udvalgte dele af forskningsprojektets datamateriale særligt med fokus på de indledningsvist beskrevne forskningsspørgsmål, der er optaget af at udforske og belyse, på hvilke måder nedlukning, den gradvise genåbning af daginstitutioner såvel som hverdagen med at håndtere pandemien er foregået for både pædagogisk personale, børn og forældre.

Analysen er inddelt i de tre tidsnedslag, som er fulgt gennem et år under COVID-19 pandemien. Det første nedslag omfatter perioden fra marts 2020 til juni 2020, hvor spørgeskemaerne fra henholdsvis ledere og det pædagogiske personale præsenteres. Det andet nedslag omfatter perioden fra august til oktober 2020 og tager afsæt i forskningsinterview med en række ledere, hvor fokus har været at uddybe besvarelsenerne fra spørgeskemaundersøgelserne. Det tredje og foreløbig sidste nedslag omfatter perioden fra januar 2021 til februar 2021 og tager ligeledes afsæt i forskningsinterview med ledere med særligt fokus på daginstitutionernes arbejde under den større samfundsmæssige nedlukning, der blev påbegyndt i december 2020 som følge af stigende smittetryk i landet.

I kapitel 5 samles der op på rapportens forskellige kapitler, og de centrale fund i analysen formidles gennem en række konklusioner, der fordeler sig hen over henholdsvis daginstitutionsledernes perspektiver og oplevelser og det pædagogiske personales erfaringer under COVID-19 pandemien.

Kapitel 1. Indledning

Denne rapport formidler de første resultater af en større spørgeskemaundersøgelse rettet mod både pædagogisk personale og ledere i 120 daginstitutioner under COVID-19 pandemien i Danmark. Nærværende rapport formidler samtidig et indblik i, hvordan en række danske daginstitutioner har håndteret og håndterer institutionernes pædagogiske arbejde med både hverdagens pædagogiske praksis, børn og forældre dels under nedlukningsfasen og dels under den gradvise genåbningsfase, der blev påbegyndt i midten af april 2020. Hertil inddrages data fra forskningsprojektet, der er indsamlet i perioden august til oktober 2020 i form af forskningsinterview med ledere fra 10 forskellige daginstitutioner fordelt rundt om i Danmark. Endvidere inddrages data fra forskningsinterview med 8 ledere, der er foretaget i perioden januar til februar 2021 under den anden såkaldt store nedlukning af Danmark som følge af smittestigning og nye COVID-19 mutationer, hvor landets daginstitutioner har været åbne.

Rapporten henvender sig særligt til pædagogisk personale og daginstitutionsledere rundt om i Danmark, som hver dag går på arbejde midt i en pandemi, uanset om de selv oplever frygt for at blive smittet med COVID-19. Rapporten er skrevet således, at den på en forhåbentlig overskuelig måde belyser, hvordan det pædagogiske personale og ledere, der har bidraget til undersøgelsen, har oplevet det første år af daginstitutionernes pædagogiske arbejde med børn og forældre under COVID-19 pandemien. Under denne periode af pandemien er der udkommet en række rapporter, som ligeledes har udforsket forskellige aspekter af pandemiens betydning og konsekvenser for både ledere, pædagogisk personale såvel som børn og forældre i daginstitutioner.

En rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut EVA (2021) har fx samlet erfaringer ind for perioden april til juni 2020. Undersøgelsen omfatter en national interviewundersøgelse blandt dagtilbudsschefer samt en interviewundersøgelse i 10 kommuner. Resultaterne peger bl.a. på, at der både kan indkredses såkaldte positive og negative erfaringer for børn, personale og forældre for denne "første" periode af pandemien. Blandt de positive erfaringer peges fx på betydningen af børn i små grupper gennem dagen, tid til fordybelse såvel som udeliv og generelt mindre sygdom blandt både personale og børn. Negative erfaringer er bl.a. forbundet til, at børn i små grupper har færre muligheder for at vælge legekammerater, og at en pædagogisk hverdag med udeliv har betydet, at det pædagogiske personale har skulle være mere opmærksomme på konflikter og på børn, der ønskede at være indenfor i mere afgrænsede rum.

En anden rapport er udgivet af ViVE - det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd (2020), som har undersøgt børnehavederens erfaring i forbindelse med både nedlukning og genåbning af dagtilbud i foråret 2020. Blandt resultaterne fra denne rapport skal fx fremhæves, hvorledes børnehavederne overordnet vurderer, at de modtager støtte og sparring fra forvaltninger i forbindelse med retningslinjer for COVID-19 pandemien. Samtidig peger undersøgelsen også på, at det fx har været vanskeligt at arbejde med den pædagogiske læreplan i børnehaverne, samt at pædagogiske aktiviteter, der ellers var planlagte, har måttet udskydes eller helt aflyses som følge af pandemien/retningslinjer for dagtilbud.

En tredje og sidste undersøgelse med fokus på COVID-19 pandemien og dagtilbud, der skal nævnes her, er fra et samarbejde mellem forskere fra henholdsvis Syddansk Universitet og Aarhus Universitet, der har udforsket både det pædagogiske personale såvel som børn og forældres perspektiver på genåbningen af dagtilbud, der er udkommet som to særskilte rapporter⁴ (Qvortrup et al., 2021). Her peger nogle af resultaterne på, at langt de fleste børn i børnehaven oplever at være glad, have gode venner og voksne, de godt kan lide, mens forældreperspektiverne peger på, at en stor del af forældrene føler sig godt informeret af dagtilbuddet under pandemien, og en stor del mener også, at pædagogerne har håndteret hverdagen med pandemiens retningslinjer med stor dygtighed. For det pædagogiske personales perspektiver viser undersøgelsen bl.a., at lidt over halvdelen af personalet er bange for at blive syge, mens de resterende ikke angiver at være bange. Dog indkredses en stor andel at være bekymrede for familie og venner. Ligeledes peger undersøgelsens resultater også på, at det pædagogiske personale oplever, at de i den pædagogiske hverdag med de sundhedsfaglige retningslinjer, der skal håndteres, har gjort brug af sparring med kollegaer og ledelse og samtidig har en oplevelse af et ekstraordinært engagement fra både børn og forældre.

I nærværende rapport er der en særlig opmærksomhed på henholdsvis ledere og pædagogisk personale, som i den forbindelse har udfyldt online spørgeskemaer, der både har haft til formål at indkredse oplevelser, handlinger og erfaringer knyttet til det pædagogiske arbejde med børn og forældre, men også til oplevelser og erfaringer med at tilhøre netop den gruppe af velfærdsstatens professioner, som rent fysisk arbejder med børn og forældre under en viruspandemi. Ligeledes rettes i rapporten et blik på, hvordan daginstitutioner under

⁴ Af pladshensyn præsenteres udvalgte fund fra de to rapporter her samlet. Begge rapporter indgår i en større undersøgelse, der blev iværksat i COVID-19 pandemiens begyndelse med titlen "A window of change: transformations of playful learning environments in kindergarten and primary school during Covid-19". Der henvises endvidere til de øvrige rapporter, der er udkommet i forbindelse med denne forskningsundersøgelse.

pandemiens første år har tilrettelagt og udført det pædagogiske arbejde i forhold til børn og forældre, der befinder sig i udsatte og sårbare livsforhold.

Afsættet for forskningsundersøgelsen og denne rapport er, at mange af landets pædagogiske personale og ledere har været i (ofte meget tæt) fysisk kontakt med børn i daginstitutioner i perioder, hvor samfundet ellers har været "lukket ned" – fx i form af nødpassning, hvis forældrene har udført samfundskritiske funktioner, og mere eksplicit betyder det også, at det pædagogiske personale har været – og fortsat er det hver dag – fysisk tæt sammen med især børn midt i pandemien alene fordi, de er på arbejde.

Ledere og medarbejdere har heller ikke været iført værnemidler under hverdagens pædagogiske arbejde.

Som en af lederne fortæller under et forskningsinterview, så er daginstitutioner ikke et sted, *"hvor personalet er iført værnemidler, da dette ikke vil være godt for børnene. Børnene skal føle sig trygge, have tæt fysisk kontakt og skal også kunne aflæse vores ansigtsmimik – det kan de jo ikke, hvis vi fx bruger mundbind"* (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, august 2020).

I et bredt overblik over daginstitutionernes forløb under pandemien med afsæt i sundhedsfaglige retningslinjer har der både været en såkaldt nedlukningsfase, der fulgte i midten af marts 2020, hvor en stor del af Danmark lukkede ned under pandemiens første indtog i Danmark, herunder offentlige institutioner, fx skoler, uddannelser og altså også daginstitutioner. Under denne nedlukningsfase fungerede nogle daginstitutioner som såkaldte nødinstitutioner, dvs. de havde åbent for forældre, der arbejdede i samfundskritiske funktioner (fx læger og sygeplejersker), samt for børn, der befandt sig i sårbare og udsatte livsforhold, hvor det var afgørende for børnenes trivsel. I begyndelsen af april 2020 blev landets daginstitutioner på linje med andre offentlige institutioner genåbnet under en række faser, hvor sundhedsfaglige retningslinjer dannede rammen om disse faser særligt i forhold til hygiejne, børn i små grupper hen over dagen og en pædagogisk hverdag udenfor. Hen over forår, sommer og efterår 2020 var alle landets daginstitutioner åbne, men fulgte løbende sundhedsfaglige retningslinjer, og da der fulgte en stor nedlukningsfase af Danmark i slutningen af december 2020 som følge af højt smittetryk i landet, forblev daginstitutionerne denne gang åbne.

Forskningsprojektet er optaget af, hvilken betydning COVID-19 pandemien har for 0-6-årige børn, der er i daginstitution, herunder også for børn og forældre i udsatte og socialt ekskluderende livsforhold. Ved bl.a. at sætte fokus på, hvordan COVID-19 krisen potentielt kan ændre de relationelle betingelser og måder, voksne og børn er sammen i danske daginstitutioner, er der således også en særlig opmærksomhed rettet mod, hvad det har betydet for

børn i udsatte positioner, at de måske ikke har været i daginstitution under nedlukningsfasen eller har været i den såkaldte nødpasningsordning, samt hvordan det pædagogiske personale oplever denne gruppe børns trivsel og udvikling i daginstitutionerne under genåbningsfaserne såvel som i hverdagens pædagogiske praksis. Denne optagethed er fulgt hen over et år nu og har også medvirket til at rette opmærksomheden på, hvordan det pædagogiske personale og ledelse i daginstitutioner oplever og håndterer hverdagen under et år med COVID-19 pandemien i Danmark.

Dette år i pandemiens forløb har også betydet, at det pædagogiske personale og ledelse er gået på arbejde har og været udsat for risikoen for smitte med COVID-19. Smitterisikoen kan naturligvis forekomme mange steder, og ikke nødvendigvis i daginstitutionen, hvor det pædagogiske personale er på arbejde, men det er alligevel relevant kort at kigge på, hvordan smittetallene ser ud for personale i en række af de offentlige institutioner.

I nedenstående tabel vises en oversigt over antallet af pædagogisk personale i dagtilbud (både daginstitutioner og dagpleje), der har været smittet med COVID-19. Hentet april 2021.

Tabel 1.

Branche	Branche (detaljeret)	Antal	Testede	Testede af gruppen, pct.	Positive	Positive af gruppen, pct.	Positive af testede, pct.
Institutioner	Aldersintegrerede institutioner	47.379	38.942	82,19	1.658	3,50	4,26
	Andre former for institutionsophold	5.053	3.928	77,74	91	1,80	2,32
	Børnehaver	22.333	17.500	78,36	459	2,06	2,62
	Dagpleje	5.854	3.818	65,22	81	1,38	2,12
	Døgninstitutioner for børn og unge	8.954	7.106	79,36	243	2,71	3,42
	Familiepleje	656	486	74,09	10	1,52	2,06
	Fritids- og ungdomsklubber	3.775	3.100	82,12	177	4,69	5,71
	Skolefritidsordninger og fritidshjem	13.696	11.367	83,00	441	3,22	3,88
	Vuggestuer	5.254	4.433	84,37	185	3,52	4,17
	Institutioner i alt	112.954	90.680	80,28	3.345	2,96	3,69
Undervisning	Grundskole	112.219	89.600	79,84	3.254	2,90	3,63
	Gymnasier og erhvervsfaglige skoler	37.386	28.169	75,35	809	2,16	2,87
	Videregående uddannelsesinstitutioner	41.795	28.873	69,08	829	1,98	2,87
	Voksenundervisning mv.	21.493	15.378	71,55	573	2,67	3,73
	Undervisning i alt	212.893	162.020	76,10	5.465	2,57	3,37
Danmark	i alt	5.891.757	3.631.669	61,64	116.115	1,97	3,20

Kilde: Statens Seruminstituts liste over COVID-19 testede, DREAM og CPR-registeret, Sundhedsdatastyrelsen.

Disse tal medtages her for at vise, hvorledes også vilkåret for selv at blive smittet, uanset hvor denne smitte sker, følger med det pædagogiske personale i deres hverdag, således som det også gør for alle andre under COVID-19 pandemien. Dog ser det ud til i forhold til de ovenstående tal, at netop det pædagogiske personale hører til en af de grupper under velfærdsstatens professioner, der er i højere risiko for at blive smittet med COVID-19, i dette tilfælde sammenlignet med lærer på undervisningsinstitutioner, som fx grundskole, gymnasier og erhvervsfaglige skoler osv.

Formålet med dette forskningsprojekt er således at kortlægge og udforske, hvordan ledere og pædagogisk personale i en række danske daginstitutioner for 0-6-årige børn løfter den store samfundsmæssige udfordring at håndtere COVID-19 pandemien i Danmark – med afsæt i daginstitutionerne.

Med afsæt i ovenstående er forskningsprojektet centreret omkring fire forskningsspørgsmål:

1. På hvilke måder er nedlukning såvel som den gradvise genåbning af dagtilbud foregået for både pædagogisk personale, børn og forældre i foråret 2020?
2. Hvordan oplever det pædagogiske personale og dagtilbudsledere, at disse nedluknings- og genåbningsindsatser såvel som hverdagen med at håndtere COVID-19 pandemien får betydning for børnenes hverdag, deltagelse, trivsel og udvikling?
3. Hvilken betydning har både nedlukningen og genåbningen såvel som hverdagen med pandemien i daginstitutionen for børn og forældre i sårbare, udsatte og marginaliserede positioner?
4. Hvordan bidrager daginstitutioner og det pædagogiske personale til velfærdsstatens samlede indsatser under COVID-19 pandemien, særligt inden for det småbørnspædagogiske område?

Nogle vigtige tal og retningslinjer som ramme for daginstitutionerne under COVID-19 pandemien

I det følgende afsnit er inddraget en række af de retningslinjer, som daginstitutioner har fulgt under COVID-19 pandemiens forløb. Disse retningslinjer er medtaget, således at de sundhedsfaglige retningslinjer medvirker til at skabe overblik over, hvordan den pædagogiske praksis er blevet ændret og omformet undervejs i pandemiens forløb.

Retningslinjer for dagtilbud

I dette afsnit præsenteres en række af de retningslinjer for daginstitutioner under nedlukning, genåbning og den fortsatte åbning af daginstitutioner under den aktuelle nedlukning af landet med afsæt i Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside under COVID-19 informationer.

Tidsperioden omfatter således marts 2020 til marts 2021, hvor vi har indsat en række retningslinjer med henblik på at præcisere, hvilke retningslinjer daginstitutioner har arbejdet under gennem årets pandemiforløb. De indsatte retningslinjer er langt fra udtømmende, men peger på, hvordan daginstitutionerne har skulle tilrettelægge en stor del af hverdagens pædagogiske arbejde med fokus på at forebygge smitterisiko.

I tabel 2 beskrives de retningslinjer, der gør sig gældende for genåbning af daginstitutioner. Retningslinjerne er udarbejdet med udgangspunkt i, hvordan genåbningen rent praktisk gribes an i forhold til at sikre, at de sundhedsfaglige anbefalinger efterleves, og at de skal kunne oversættes konkret og lokalt.

Tabel 2. Retningslinjer for genåbning af dagtilbud⁵

Grupper omfattet af genåbning	Alle børn opskrevet i dagtilbud, obligatoriske tilbud og pasningsordninger.
Tidspunkt for Genåbning	Genåbning sker gradvist fra den 15. april, når den ansvarlige myndighed, bestyrelse eller leder ud fra sundhedsmyndighedernes retningslinjer vurderer, at ophold for børnene i det enkelte tilbud er sundhedsmæssigt forsvarligt.
Tilbud omfattet af genåbning	Kommunale, selvejende og udliciterede daginstitutioner, puljeordninger, privatinstitutioner, kommunal og privat dagpleje, obligatoriske tilbud og private pasningsordninger (neden for anvendes udtrykket dagtilbud for tilbud på 0-5 årsområdet. Kun hvis der er særlige forhold nævnes andre typer af tilbud).

⁵ Ved gennemgang af disse retningslinjer anvendes betegnelsen dagtilbud, som er den betegnelse, der benyttes på [Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside](#). Dagtilbud omfatter også andre typer af pasningsordninger, som fx dagpleje. Se evt. også fodnote nr. 1.

Omfang	Dagtilbuddene åbner for alle børn. Såfremt det er nødvendigt for at kunne efterleve de sundhedsfaglige anbefalinger, kan kommunalbestyrelsen afgrænse timerne, barnet er i dagtilbuddet, anvende andre lokaler eller anvende forskudte mødetidspunkter.
Sundhedsfaglige retningslinjer	Der henvises til Sundhedsstyrelsens "Vejledning i forbindelse med genåbning af daginstitutioner, dagplejer, skoler og ungdomsuddannelser – COVID-19".
Krav til det pædagogiske indhold	Dagtilbud skal i en fase med genåbning sikre børns trivsel og tryghed og så vidt muligt skabe pædagogiske læringsmiljøer med udgangspunkt i tilgangen i den pædagogiske læreplan om bl.a. leg, børneperspektiver og tryghed, ligesom der igen skal foretages sprogvurderinger og sprogstimulering, i det omfang det er muligt ud fra sundhedsfaglige forhold. Det vil være anderledes dagtilbud, som forældre og børn møder i forbindelse med genåbningen, og man kan ikke forvente det samme dagtilbud som før coronakrisen.
Organisering af pædagogiske læringsmiljøer	Det er den ansvarlige myndighed, bestyrelse eller leder, der – ud fra de sundhedsfaglige retningslinjer – tilrettelægger, hvordan det konkrete tilbud vil være under genåbningen, herunder om børnene selv skal have mad med, evt. forskudt ankomst og anvendelse af andre/supplerende lokaler end normalt. Den gradvise åbning betyder, at kommunalbestyrelsen i forbindelse med genåbningen eksempelvis kan begrænse antallet af timer, som tilbuddet kan benyttes af det enkelte barn, udskyde frokostordninger, udskyde sprogvurderinger og udskyde evaluering af læreplanen. Kommunen og dagtilbuddet skal sikre en hensigtsmæssig tilrettelæggelse, der bl.a. handler om at sikre, at børn er i små grupper, at grupper møder det samme personale, og at børn er mest muligt sammen med de samme børn.
Børns deltagelse i dagtilbud mv.	Der er ikke pligt til at være i dagtilbud, så forældre kan vælge at holde barnet hjemme under genåbningen. Dog er der pligt til at være i obligatoriske tilbud, hvor der gælder regler om træk i børneydelsen, hvis der ikke er undskyldelige omstændigheder, og forældrene ikke lader deres barn deltage tilstrækkeligt. Det er kommunen, der foretager denne vurdering. Det er vigtigt, at kommunen eller den enkelte institution fortsat foretager en opsøgende indsats i forhold til udsatte børn og familier for at sikre, at disse børn i videst muligt omfang er i dagtilbud. Der henvises til Sundhedsstyrelsens "Vejledning for gradvis, kontrolleret genåbning af dagtilbud" for så vidt angår, hvornår et barn skal blive hjemme. Der gøres opmærksom på, at vejledningerne løbende kan blive opdateret.

Implementering	<p>Der etableres en følgegruppe med deltagelse af BUVM (formand), SUM og dagtilbuddenes interessenter, som løbende drøfter implementering og behov for tiltag. Sundhedsstyrelsen vil blandt andet tilrettelægge en række understøttende indsatser, herunder udarbejdelse af vejledninger og instrukser til de enkelte ledelser samt informationsmaterialer om både adfærd og rengøring.</p> <p>BUVM understøtter implementeringen via:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hotline• Spørgsmål/svar på ministeriets hjemmeside• Skriftlige vejledninger om tilrettelæggelse af pædagogiske aktiviteter ud fra SST's anbefalinger på EMU.dk• Vejledning fra praksiskonsulenter om den konkrete implementering
----------------	--

Bekendtgørelse om midlertidige regler og retningslinjer for dagtilbud og om forholdet mellem almindelig undervisning og nødundervisning omfattet af COVID-19 foranstaltninger

I medfør af § 1 og § 2, stk. 2, i lov nr. 241 af 19. marts 2020 om midlertidige foranstaltninger på børne- og undervisningsområdet og folkehøjskoleområdet og for den frie folkeoplysende virksomhed til forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med COVID-19 fastsættes:

§ 1. For dagtilbud, obligatoriske tilbud og private pasningsordninger efter dagtilbudsloven, der er eller har været omfattet af foranstaltninger iværksat efter regler i henhold til § 22, stk. 1, i lov om foranstaltninger mod smitsomme og andre overførbare sygdomme, gælder de retningslinjer, som er offentliggjort den 19. juni 2020 eller senere på Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside, herunder de sundhedsfaglige foranstaltninger, som heri er fastsat eller givet efter lov om foranstaltninger mod smitsomme og andre overførbare sygdomme. Retningslinjerne gælder, så længe tilbuddet er omfattet af foranstaltninger til forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med COVID-19.

Stk. 2. For dagtilbud, der er omfattet af stk. 1, er fristen for implementering af den lovgivningsmæssige ramme for den pædagogiske læreplan, jf. dagtilbudslovens §§ 8 og 9, udskudt til den 31. december 2020.

§ 2. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at der senest den 31. december 2020 er gennemført sprogvurderinger af børn, som der på grund af nedlukning og genåbning, som følge af

COVID-19, ikke er gennemført en sprogvurdering af, hvis de fortsat er omfattet af målgruppen for sprogvurderinger, jf. dagtilbudslovens § 11, stk. 1-5.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at der gives sprogstimulering, jf. dagtilbudslovens § 11, stk. 6-9, til børn, som på baggrund af sprogvurdering efter stk. 1 vurderes at have behov herfor.

§ 3. Kommunalbestyrelsen kan i helt ekstraordinære tilfælde som følge af iværksættelse af nye eller genindførte foranstaltninger mod COVID-19 beslutte, at der skal ske en dimensionering af enkelte kommunale dagtilbud, obligatoriske tilbud, fritidshjem samt klub- og fritidstilbud efter dagtilbudsloven og skolefritidsordninger efter folkeskoleloven, jf. stk. 3. Dimensionering skal foretages for så kort en periode som muligt, dog højst i fire kalenderuger, og skal i videst muligt omfang tilrettelægges således, at de børn og deres familier, som har det største behov herfor, fortsat kan modtage tilbuddet. Kommunalbestyrelsen skal i den forbindelse tage hensyn til børn med særlige støttebehov samt børn i familier, som af sociale og pædagogiske årsager vurderes at have særligt behov for at være i dagtilbud m.v.

Stk. 2. Den ansvarlige bestyrelse eller leder i private dagtilbud og private pasningsordninger samt private fritidshjem og klub- og fritidstilbud efter dagtilbudsloven kan i helt ekstraordinære tilfælde som følge af iværksættelse af nye eller genindførte foranstaltninger mod COVID-19 beslutte, at der skal ske en dimensionering af det enkelte tilbud, jf. stk. 3. Dimensionering skal foretages for så kort en periode som muligt, dog højst i fire kalenderuger, og skal i videst muligt omfang tilrettelægges således, at de børn og deres familier, som har det største behov herfor, fortsat kan modtage tilbuddet. Den ansvarlige bestyrelse eller leder skal i den forbindelse tage hensyn til børn med særlige støttebehov samt børn i familier, som af sociale og pædagogiske årsager vurderes at have særligt behov for at være i dagtilbud m.v.

Stk. 3. Stk. 1 og 2 omfatter også tilfælde, hvor det er nødvendigt at gennemføre dimensionering som følge af, at der iværksettes foranstaltninger mod COVID-19 på baggrund af en eller flere sundhedsfaglige anbefalinger herom, som omfatter tilbuddet.

Stk. 4. Såfremt det efter stk. 1-3 vurderes nødvendigt at dimensionere tilbud, kan timerne, som barnet er i tilbuddet, afgrænses, der kan prioriteres mellem børn i forhold til den tid, som de er i dagtilbuddet, og der kan anvendes andre lokaler eller anvendes forskudte mødetidspunkter m.v.

Stk. 5. En beslutning efter stk. 1-3 kan kun træffes, hvis det konkret vurderes, at der er tale om et helt ekstraordinært tilfælde, hvor ikke alle børn kan være i tilbuddet på almindelig vis som følge af den eller de iværksatte COVID-19-foranstaltninger. Der kan dermed alene foretages dimensionering, hvis den ikke ved en eller flere mindre vidtgående foranstaltninger

mod COVID-19 vil kunne give alle børn ophold i tilbuddet på almindelig vis, herunder ved anvendelse af vikarer eller fleksibel anvendelse af kapacitet på tværs af tilbud i kommunen.

Stk. 6. En beslutning efter stk. 1-3 om dimensionering skal begrundes, jf. stk. 5. Der skal udarbejdes en kort begrundelse herfor, som sendes til Styrelsen for Undervisning og Kvalitet og offentliggøres på kommunens eller tilbuddets hjemmeside. Der skal anvendes en formular for begrundelsen, som Styrelsen for Undervisning og Kvalitet udarbejder og offentliggør på styrelsens hjemmeside.

Stk. 7. Tilbud omfattet af dimensionering efter stk. 1-3 skal ud fra de sundhedsfaglige foranstaltninger og anbefalinger tilrettelægge det dimensionerede tilbud på en sådan måde, at kvaliteten i videst muligt omfang opretholdes, herunder sikre børns trivsel og tryghed og skabe pædagogiske læringsmiljøer med udgangspunkt i tilgangen i den pædagogiske læreplan om bl.a. leg, børneperspektiver og tryghed, ligesom der i det omfang, det er muligt skal foretages sprogvurderinger og sprogstimulering.

Stk. 8. En beslutning efter stk. 1 og 2 om dimensionering kan forlænges med en varighed på op til to kalenderuger. Beslutning om forlængelse af perioden for fortsat dimensionering efter 1. pkt. kan træffes mere end én gang. Stk. 6 finder tilsvarende anvendelse for en beslutning om forlængelse efter 1. pkt.

18. december 2020

Børne- og Undervisningsministeriet har netop udgivet opdaterede retningslinjer på dagtilbudsområdet efter dialog i sektorpartnerskabet, som består af faglige organisationer og foreninger på dagtilbudsområdet.

Det sker for at skabe øget tryghed for børn og ansatte, og efter der har været usikkerhed om forståelsen af både dimensioneringsbegrebet og -reglerne.

I de justerede retningslinjer anbefales det for eksempel kraftigt, at man undgår eller reducerer mylder for eksempel ved forskudt mødetid. Det anbefales desuden, at aflevering og afhentning af børn enten foregår udendørs eller ved at forældre, udover at holde god afstand og god håndhygiejne, kan vælge at bære mundbind eller visir indendørs.

Desuden er der indsat et afsnit i retningslinjerne, som forklarer den gældende mulighed for at dimensionere dagtilbud, obligatoriske tilbud og private pasningsordninger efter dagtilbudsloven. Dimensionering kan i helt ekstraordinære tilfælde blandt andet give mulighed for, at dagtilbud og lignende tilbud kan have kortere åbningstider, prioritere hvor lang tid

de forskellige børn kan være der, og der kan anvendes andre lokaler eller forskudte mødetider. Der er fx mulighed for at tage færre børn ind, hvis mange ansatte er syge eller til test, og der ikke kan dækkes ind med andet personale.

6. januar 2021

For at bevare kontrollen med epidemien i den kommende tid indfører regeringen en række skærpede tiltag og restriktioner.

Sundhedsmyndighederne vurderer, at dagtilbud fortsat kan holdes åbne, da de mindre børn ikke driver smitteudviklingen i epidemien. Ud fra et forsigtighedsprincip vil der dog i den kommende tid være et skærpet fokus på ekstra smitteforebyggende tiltag i dagtilbud mv. med følgende tiltag:

- Dagtilbuddene er i udgangspunkt åbne, men pasning af børn foregår i mindre, faste grupper, hvor det er muligt.
- Opfordring til at holde børn hjemme, hvis man kan.
- Skærpet opfordring til, at aflevering og afhentning af børn foregår udendørs, samt at forældre opfordres til at bære mundbind eller visir ved aflevering og afhentning inden-dørs, hvis det er vanskeligt at holde afstand.
- Modeller for test af personale i dagtilbud udvikles, fx kviktest.

Afstands anbefalingen øges ud fra et forsigtighedsprincip fra 1 til mindst 2 meter i en afgrænset periode. Der gælder visse undtagelser fra anbefalingen, blandt andet i dagtilbud og ved undervisning af sårbare personer.

De skærpede tiltag gælder fra fredag den 8. januar til og med den 17. januar 2021.

13. januar 2021

Gældende tiltag:

- Dagtilbud mv. holdes fortsat åbne, men organiseres i mindre, faste grupper, hvor det er muligt. Forældre opfordres dog fortsat til at holde børn hjemme fra dagtilbud, hvis det er muligt. Det gælder for eksempel forældre, der er hjemsendt, men ikke kan passe deres arbejde hjemmefra.

Hvordan disse retningslinjer og anbefalinger som beskrevet ovenfor omsættes til institutionelle og pædagogiske indsatser, der både støtter og hjælper børn i deres trivsel og udvikling, såvel som hjælper forældre, har været i centrum for dette forskningsprojekt. Ligeledes er den pædagogiske professions arbejdsopgaver, vilkår og betingelser i fokus. Uomtvisteligt er det, at danske dagtilbud, ligesom alle andre institutioner i velfærdsstaten, står i en ukendt og usikker situation. Vi ønsker derfor med dette projekt at skabe viden om, hvordan pædagogiske prioriteringer og dilemmaer opleves i lyset af COVID-19 pandemien, og hvordan vante normer og kulturer ændres og udvikles i denne vanskelige og uforudsigelige tid.

Kapitel 2. Projektets teoretiske grundlag

Forskningsprojektet udgår fra og søger at bidrage til et voksende forskningsfelt inden for den sociale forskning, hvor børns hverdagsliv, trivsel, udvikling og læring studeres med afsæt i de pædagogiske kontekster, hvor hverdagslivet leves, og hvor pædagoger og pædagogiske indsatser udgør en både grundlæggende og integreret del af børns opvækst og trivsel i det moderne velfærdssamfund såvel som en pasningsordning direkte forbundet til forældres arbejdsliv (Petersen, 2009; Jensen et al., 2012, 2015; Petersen, 2019, 2020).

I dette kapitel præsenteres tre små afsnit, der kort belyser nogle af de teoretiske perspektiver, som har dannet ramme omkring dette forskningsprojekt. Det ene perspektiv knytter an til betydningen af at udforske børns udvikling med afsæt i de institutionelle sammenhænge, hvor børn rent faktisk befinder sig – og altså ikke løsrevet herfra – således som det lige kort blev nævnt indledningsvist. Det andet perspektiv præciserer den forskning på området knyttet til børn i udsatte positioner, der peger på daginstitutionens betydning for denne gruppe børns trivsel, læring og udvikling, mens det tredje og sidste perspektiv retter opmærksomheden på, hvordan vi kan forstå og analysere det pædagogiske personales faglighed og arbejde i daginstitutioner som en faglighed, der er tæt forbundet til de samfundsmæssige vilkår og betingelser, daginstitutionerne er indlejret i, og som samtidig fastholder betydningen af at inddrage det pædagogiske personales viden og handlinger knyttet til de pædagogiske institutioner, hvor de arbejder, set fra deres ståsteder og perspektiver (Nygren, 2004; Dreier, 2004; Petersen, 2009, 2020; Jensen et al., 2012, 2015).

Inden disse tre korte teoretiske nedslag, præsenteres først en række tal, der medvirker til at indramme daginstitutioner, børn og pædagogisk personale i den danske velfærdsstat.

Centralt er det at betone, at Danmark hører til et af de lande, hvor allerflest børn er i dagtilbud,⁶ inden skolestart påbegyndes. I nedenstående tabel 3 ses tallene opgjort for 2018.

⁶ Betegnelsen dagtilbud benyttes i de sammenhænge, hvor der både er tale om daginstitutioner og dagpleje, mens betegnelsen daginstitutioner benyttes i forbindelse med ledelse og pædagogisk personale i denne forskningsundersøgelse.

Tabel 3. Indskrevne børn under skolealderen i kommunale dagtilbud 2014, 2016 og 2017

Dagtilbudstype	1. oktober 2014	1. oktober 2016	1. oktober 2017	1. oktober 2018
	Indskrevne børn			
Dagpleje	41.084	34.328	33.718	32.945
0-2-årige børn i daginstitution	67.079	66.398	65.535	68.685
3-5-årige børn i daginstitution	162.697	156.119	149.537	145.379

Kilde: Statistikbanken og rundspørger til kommunerne. 78 kommuner ud af 98 har givet oplysninger om indskrevne pr. 1. oktober 2018. For de sidste 20 kommuner er anvendt tal fra 2017-rundspørgen, hvis disse foreligger. Hvis de ikke foreligger, er anvendt Danmarks Statistiks opgørelse af helårsbørn i 2017. Tallene for 2017 er revideret, idet ikke-besvarede i 2017 er anslået med DST's tal.

Når antallet af børn i dagtilbud introduceres her, er det med henblik på at belyse, hvor mange børn (og familier) i Danmark, der hver dag benytter dagtilbuddet, og som dermed også har været eller fortsat er berørt af såvel nedlukning som de gradvise genåbningsfaser og selve hverdagen under COVID-19 pandemien, som dagtilbuddet har fulgt med afsæt i regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer.

Tilsvarende er det ligeledes relevant at vise, hvor mange pædagogisk ansatte personaler, der hver dag arbejder i dagtilbud.

En opgørelse foretaget via Danmarks Statistik viser følgende i nedenstående tabeller.

Tabel 4. Fuldtidsomregnet pædagogisk personale i kommunale og selvejende daginstitutioner og dagpleje efter uddannelse, stillingskategori, område og tid

	2018
I alt	
Pædagog	
Hele landet	25 367

Tabel 5. Fuldtidsomregnet pædagogisk personale i kommunale og selvejende daginstitutioner og dagpleje efter uddannelse, stillingskategori, område og tid

	2018
I alt	
Pædagogmedhjælper, pædagogisk assistent	
Hele landet	18 700

Med afsæt i ovenstående beregninger foretaget via Danmarks Statistik er der således tale om 44.067 antal medarbejdere (både med og uden pædagogisk uddannelse), der er ansat i danske dagtilbud. Derudover viser beregninger, at der er 3.379 dagtilbudsledere i danske dagtilbud, når tallene gøres op for 2018, som er de seneste tal, der vises i Danmarks Statistik.

Tabel 6. Fuldtidsomregnet pædagogisk personale i kommunale og selvejende daginstitutioner og dagpleje efter uddannelse, stillingskategori, område og tid

	2018
I alt	
Leder	
Hele landet	3 379

Med afsæt i ovenstående talberegninger, er der således tale om en meget stor faggruppe inden for den offentlige sektor knyttet til velfærdsstatens professioner (Petersen, 2020).

Langt størstedelen af de danske pædagoger er ligeledes ansat inden for netop daginstitutionsoversømrådet. I disse undersøgelser har vi desværre ikke haft mulighed for at inddrage det pædagogiske personale i dagplejen, men tallene medvirker alligevel til at pege på, hvor mange inden for det pædagogiske fagområde knyttet til dagtilbud, der har været omfattet og berørt af COVID-19 pandemien i en dansk kontekst. Den spørgeskemaundersøgelse, der er sendt ud, har rettet sig bredt mod det pædagogiske personale i dagtilbud, således at også pædagogiske assistenter og medhjælpere er inddraget, og derfor fastholdes betegnelsen pædagogisk personale.

Væsentligt er det også at betone, hvorledes den danske daginstitutionstradition er præget af en form for social helhedstænkning, hvor børn uafhængig af social baggrund har mulighed for at deltage. Denne sociale helhedstænkning er ganske unik for Danmark og de øvrige nordiske lande (Petersen, 2009, 2019, 2020). Konkret betyder dette, at stort set alle små børn i Danmark er i dagtilbud, dvs. enten i dagpleje, vuggestue, børnehave eller integrerede institutioner, inden skolestart påbegyndes. Hertil er det centralt at pointere, at danske dagtilbud varetager mange og samtidige samfundsmæssige funktioner i velfærdsstaten knyttet til børn og forældres hverdagsliv:

- Dagtilbuddet som funktion med fokus på pasning af børn, hvis forældre er på arbejde.
- Dagtilbuddet som en socialiseringsarena for opdragelse og dannelse af børn i alderen 0-6 år med afsæt i den nordiske dagtilbudstradition, hvor børns muligheder for leg, trivsel og udvikling står centralt.
- Dagtilbuddet som en del af det samlede danske uddannelsessystem med fokus på børns læring og forberedelse til skolestart.
- Dagtilbuddet som en tidlig forebyggende indsats i velfærdsstaten, der skal arbejde målrettet med at forebygge, opspore og underrette i forhold til børn, der befinder sig i mistrivsel og udsatte livsforhold (Petersen, 2020, p. 26).

Dette forskningsprojekt hviler på denne tilgang til den nordiske dagtilbudspædagogik, hvor det teoretiske fokus særligt er på betydningen af børns dannelse, socialisering og leg som fundament for barnets trivsel og udvikling og rækker samtidig ud mod den sociale helhedstænkning, at alle børn skal have lige muligheder for trivsel og udvikling i den danske (og nordiske) velfærdsstat (Vik, 2015; Munck, 2017; Nielsen, 2017; Petersen, 2016a, 2016b, 2019, 2020). Samtidig er det også væsentligt at betone, hvorledes dagtilbud, således som det er tilrettelagt i en dansk kontekst, også udgør en særlig betydningsfuld indsats for børn og forældre, som befinder sig i udsatte positioner (Petersen, 2019).

Børn og familier i udsatte positioner

Børn i udsatte positioner er et overordnet begreb, der her bringes i anvendelse med henblik på at indkredse børn, som befinder sig i sårbare, udsatte og marginaliserede livsforhold allerede i de tidlige barndomsår. Forskningen inden for dagtilbudsområdet – særligt inden for det internationale felt – indkredser, at børn i udsatte positioner omfatter børn, der fx vokser op i fattigdom, har flygtninge- eller indvandrerbaggrund, har forældre, der ikke har en uddannelse og ofte eller periodisk ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet (Jensen et al., 2012, 2015; Magnuson & Waldfogel, 2016; Owen & Anderson 2017; Petersen, 2019).

Flere studier inden for den internationale forskning peger endvidere på, at børn i udsatte positioner også omfatter børn, der er udsatte både socialt, emotionelt og læringsmæssigt og fx har behov for særligt tilrettelagte indsatser i dagtilbud for at have mulighed for at klare sig godt fremadrettet i deres børne- og ungdomsliv. Netop dagtilbuddet og pædagogernes arbejde med at tilrettelægge indsatser for denne gruppe børn er efterhånden blevet et omfattende forskningsfelt, hvor der især er fokus på at fremme børnenes trivsel og udvikling gennem indsatser, der bl.a. har fokus på pædagogernes samvær med børnene, både som aktiviteter i hverdagen, der hjælper børnene, men også har fokus på selve samværet eller samspillet mellem pædagoger og børn (Christoffersen et al., 2014; Ertmann, 2016; Fröhlich-Gildhoff & Rönnau-Böse, 2017; Petersen, 2016a, 2016b).

Børns trivsel og udvikling forbundet til daginstitutionens pædagogik – omsorg som et centralt begreb

Som kort introduceret indledningsvist i dette kapitel, hviler denne forskningsundersøgelse på en teoretisk tilgang til forståelse af børns udvikling som tæt forbundet til de pædagogiske institutioner, som stort set alle børn og unge deltager i gennem både barndoms- og ungdomsliv, fx daginstitution og skole. Konkret betyder dette, at når vi er optaget af, hvordan børn udvikler sig, så kan denne optagethed ikke udforskes som noget, der foregår så at sige *inde i barnet* løsrevet fra de sammenhænge, hvor børn lever deres liv sammen med andre, og hvor deltagelse i forskellige fællesskaber både udgør betingelser og muligheder i barnets hverdag, trivsel og udvikling (Højholt, 2005; Kousholt, 2006; Petersen, 2009, 2020).

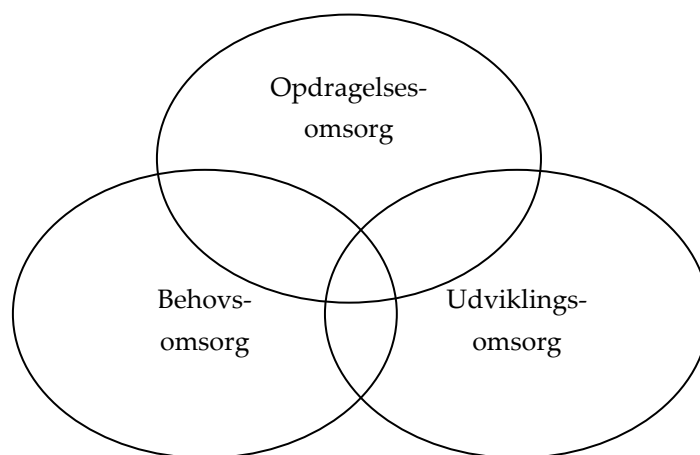
Dette perspektiv betyder også at for at udforske børns trivsel og udvikling, må daginstitutionens pædagogik og det pædagogiske personales arbejde forbindes til børnene. Pædagoger i daginstitutioner har en lang faglig tradition for at arbejde med pædagogiske indsatser, der på forskellige måder skaber muligheder for børns hverdag i forhold til leg, trivsel, deltagelse i fællesskaber med andre børn og voksne samt betydningen af et grundlæggende fokus på

omsorg og nære voksen-barn relationer som afgørende for barnets trivsel i daginstitutionens hverdag⁷ (Svinth, 2018, 2019, 2020).

Pædagogisk arbejde i daginstitutioner forbindes således i denne sammenhæng særligt til begrebet omsorg – her forstået som et fagligt begreb specifikt i relation til den pædagogiske professions faglighed.

En teoretisk tilgang til begrebet omsorg hviler særligt på Nygren (1999), der har udviklet en såkaldt omsorgscirkel, der rummer tre samtidige aspekter: 1. *behovsomsorg*, 2. *udviklingsomsorg*, 3. *opdragelsesomsorg*. Behovsomsorg viser hen til den basale omsorg knyttet til fx mad, tøj, søvn og trøst, som børn har brug for, mens opdragelsesomsorg er forbundet til de sociale og kulturelle normer og værdier, som børn opdrages i, herunder også i dagtilbuddet. Normer og værdier i dagtilbuddet kan fx omfatte, at man ikke må slå eller drille, at alle børn skal være med i fællesskabet, og at der ikke må løbes på gangen. Udviklingsomsorg i en dagtilbudssammenhæng omfatter alle de aktiviteter, der tilrettelægges med henblik på at støtte børns nysgerrighed, fantasi og leg. Fx højtlesning, morgensamling, hvor der synges samt tegning og maling. Dette er blot eksempler, som ofte foldes ud i de forskellige dagtilbud på en mangfoldighed af måder.

Figur 1.

(Kilde: Nygren, 1999, p. 60).

⁷ Her skal rettes en særlig tak til vores kollega lektor, ph.d. Lone Svinth, som bidrog med både teoretiske refleksioner og kritiske kommentarer i forhold til udvikling af spørgeskemaer til henholdsvis ledere og det pædagogiske personale i det tidlige forår 2020.

Som figuren viser, er der tale om tre former for omsorg, der er gensidigt forbundne og samtidige dynamiske, dvs. bevægelige, således at forskellige former for omsorg rettet mod det enkelte barn eller børnefællesskabet som helhed kan være i spil hos det pædagogiske personale (se evt. også Petersen, 2009). Centralt er det, at alle dele af omsorgscirklen er i bevægelse i en daginstitutionskontekst, hvor pædagoger hver dag bevæger deres arbejde rundt mellem disse cirkler rettet mod det enkelte barn såvel som børnegruppen som helhed.

Det pædagogiske personale i daginstitutioner

Udforskningen af det pædagogiske personales arbejde i daginstitutioner trækker på de teoretiske traditioner, der særligt betoner betydningen af at anskue det pædagogiske personale i dagtilbud som en faggruppe under velfærdsstaten, hvis centrale opgave er de såkaldt relationsbaserede tjenester (Nygren, 2004; Nygren & Fauske, 2010). De relationsbaserede tjenester knytter an til de professioner i velfærdsstaten, hvor personalet varetager sit arbejde i direkte kontakt med fx børn, unge eller voksne.

Samtidig er der også inden for dette teoretiske perspektiv en optagethed af, at det pædagogiske personales faglighed, kompetencer og viden er forankret i en konkret pædagogisk praksis (Nygren 2004; Nygren & Fauske 2010; Petersen, 2009, 2020). Det betyder, at faglighed, kompetencer og viden må forstås som noget, der er knyttet til de institutioner og faglige fællesskaber, hvor det pædagogiske personale udfører deres arbejde.

Inden for dette teoretiske perspektiv er der også tradition for, at når der udvikles viden om pædagogisk arbejde og pædagogisk faglighed, så er det betydningsfuldt, at det er det pædagogiske personales egne perspektiver, forståelser og vurderinger af deres arbejde, der er i centrum (Nygren, 2004; Jensen et al., 2012, 2015; Petersen, 2009, 2020). Således er der en særligt optagethed knyttet til at indfange det pædagogiske personales og ledelsens perspektiver på det pædagogiske arbejde set fra deres positioner og ståsteder (Dreier, 2004).

De samlede teoretiske perspektiver, der kort er introduceret i dette kapitel, viser hen til, at dagtilbuddet grundlæggende udgør en central del af stort set alle danske børns hverdagsliv. Perspektiverne medvirker også til at indkredse, at pædagogisk arbejde er forbundet til at skabe en kontekst, der danner grundlag for et børneliv med fokus på trivsel, leg, læring og udvikling, og hvor det pædagogiske personale arbejder med omsorg som et centralt begreb i tilrettelæggelsen af den pædagogiske hverdag for alle børn. De samlede teoretiske perspektiver, som er præsenteret her, vil danne rammen rundt om de analyser af datamaterialet, der

er indsamlet om det pædagogiske personales arbejde med børn i daginstitutioner under COVID-19 pandemiens forløb i en dansk sammenhæng, fulgt hen over et år af pandemiens forløb.

Kapitel 3. Projektets metodiske grundlag

I dette kapitel præsenteres projektets metodiske grundlag, forskningsdesign såvel som metodologiske refleksioner over datagrundlaget.

Forskningsprojektet består af to forskellige dataindsamlingsmetoder, henholdsvis spørgeskemaundersøgelse og dybdegående forskningsinterview. Begge dataindsamlingsmetoder er valgt i en tæt sammenhæng med COVID-19 pandemiens vilkår, forstået således at det ikke har været muligt fysisk at være til stede i daginstitutioner, hverken under nødpassning, genåbningsfaser eller i den pædagogiske hverdag, der gennem dette år jo har været underlagt en lang række sundhedsfaglige retningslinjer, herunder også hvem der fysisk måtte befinde sig i daginstitutionerne. Valg af dataindsamlingsmetoder er således særligt begrundet i de sundhedsfaglige forhold, som alle daginstitutioner har administreret i dette år og har betydet, at der udelukkende er foretaget online spørgeskemaundersøgelser såvel som forskningsinterview via zoom eller telefon.

Oprindeligt var forskningsprojektet alene rettet mod spørgeskemaundersøgelse til både ledere og pædagogisk personale, men da besvarelsene af spørgeskemaet begyndte at tage form, blev det besluttet at udvide dataindsamlingen med en række forskningsinterview, der kunne skabe grundlag for at komme tættere på den pædagogiske praksis og på daginstitutionsledernes ståsteder og perspektiver (Dreier, 2004). Det blev således besluttet at foretage forskningsinterview, i første omgang med en række daginstitutionsledere. Disse forskningsinterview tog afsæt i en uddybning i en række af de spørgsmål, som var blevet besvaret i spørgeskemaundersøgelsen, særligt koncentreret om ledernes oplevelser og vurderinger af børns trivsel og udvikling såvel som det pædagogiske personales arbejde under nedlukning, nødpassning og genåbningsfaserne. Forskningsinterviewene gav mulighed for at komme tættere på pædagogernes praksis, om end dette også foregik fysisk på afstand.

Da forskningsinterview med daginstitutionsledere var afsluttet, og analyserne af datamaterialet var ved at være færdige, ændrede COVID-19 pandemien sig i Danmark i begyndelsen af december 2020 med et højere smittetryk, flere indlagte på landets hospitaler såvel som sundhedsfaglige informationer om en ny smittevariant af COVID-19, den såkaldte britiske mutation, der skulle være mere smitsom end den oprindelige COVID-19 variant. Som følge

heraf blev landet lukket ned hen over jul og nytår; børn og unge skulle igen hjemmeundervises, og forældre skulle i det omfang det var muligt arbejde hjemmefra. Konkret betød denne ændring i COVID-19 pandemien, at det blev besluttet at udføre nye forskningsinterview med daginstitutionsledere, da netop daginstitutionerne forblev åbne for alle børn og forældre, mens øvrige institutioner som folkeskoler, ungdomsuddannelser og de videregående uddannelser blev lukket ned og foregik via online undervisning.

Samlet set hviler de forskningsmæssige tilgange på betydningen af at udvikle viden om den pædagogiske praksis, det pædagogiske personales arbejde såvel som børnene og forældrenes forhold fra et såkaldt indefra perspektiv (Nygren, 2004; Kousholt, 2006; Petersen, 2009, 2020). Dette indefra perspektiv fastholder, at viden skal udvikles sammen med det pædagogiske personale, der arbejder hver dag i den pædagogiske praksis. Både ledelse og medarbejderes vurderinger, erfaringer og oplevelser prioriteres, og hvor praksis betragtes med opmærksomhed rettet mod de kontekstafhængige betingelser, som blandt andet den aktuelle situation med COVID-19 stiller for såvel ledere og medarbejdere som for børn og forældre (Nygren, 2004; Petersen, 2009, 2020).

Spørgeskemaundersøgelsen

Projektet er primært placeret inden for den kvalitative forskningstradition, om end faktuelle oplysninger om ledere og medarbejderes køn, alder og erfaring er indsamlet, ligesom der er indsamlet data omkring daginstitutionernes fysiske placering, type, medarbejderstab samt blandt andet institutionernes åbningstider under perioden med hel eller delvis nedlukning som følge af COVID-19 pandemien. Derudover er der via en række holdningsspørgsmål spurgt ind til blandt andet de familier, som har anvendt daginstitutionerne under nedlukningen, opgaver, viden om, håndtering af og eventuelle bekymringer forbundet med hele perioden, men også potentielle konsekvenser efterfølgende. Blandt andet for børnenes trivsel og udvikling. Spørgsmålstyperne til både daginstitutionsledere og pædagogisk personale knytter således an til både lukningsperiode, nødpassning og de gradvise genåbningsfaser, der blev påbegyndt efter påske. Der er endvidere givet mulighed for åbne besvarelser på en række af spørgsmålene i spørgeskemaet.

Spørgeskemaundersøgelsen blev udformet i slutningen af marts og begyndelsen af april 2020, midt under nedlukningen af den offentlige sektor som følge af COVID-19 pandemien. Spørgeskemaet blev yderligere justeret hen over påsken med henblik på at kunne fokusere på de sundhedsfaglige retningslinjer, der løbende blev opstillet for alle landets institutioner.

Spørgeskemaerne blev udsendt via SurveyXact i slutningen af april 2020, netop som den gradvise genåbning af daginstitutioner blev iværksat af regeringen og har forløbet frem til slut juni 2020 og har dermed haft mulighed for at følge flere faser i genåbningen af de danske daginstitutioner. I alt er der sendt spørgeskemaer ud til 121 daginstitutioner, som geografisk er fordelt over hele landet. Daginstitutionerne er inviteret på baggrund af institutionernes medlemskab i foreningen FOBU, hvortil FOBU udsendte en generel invitation til alle medlemsinstitutioner såvel som daginstitutioner/daginstitutionsledere, som generelt selv henvendte sig for at deltage i forskningsprojektet og er således ikke statistisk repræsentative for hele landet.

Spørgeskemaerne fordeler sig således:

177 spørgeskemaer til daginstitutionsledere, hvoraf der er opnået en svarprocent på 32 %.

159 spørgeskemaer til pædagogiske medarbejdere, hvoraf der er opnået en svarprocent på 52 %

Overordnet bevæger spørgsmålstyperne sig hen over følgende centrale områder:

- Daginstitutionsledernes vurderinger af organisatoriske, kommunale og nationale forhold vedrørende nedlukning og genåbning.
- Daginstitutionsledernes vurderinger af forhold vedr. det pædagogiske personale, herunder fx trivsel, sikkerhed i forhold til smitte såvel som generel varetagelse af medarbejderrelaterede opgaver.
- Daginstitutionsledernes vurderinger vedr. børn og forældre under nedlukning samt den gradvise genåbning og evt. nødpasning.

Spørgsmålstyperne til det pædagogiske personale er ligeledes forbundet til både nedlukning og nødpasning såvel som genåbningsfaserne i de respektive daginstitutioner, hvor de arbejder. Overordnet bevæger spørgsmålstyperne sig hen over følgende centrale områder:

- Det pædagogiske personales vurderinger af hverdagens pædagogiske praksis i relation til børn og forældre.
- Det pædagogiske personales vurderinger af at håndtere regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer i forhold til hverdagens pædagogiske praksis.
- Det pædagogiske personales vurderinger af børnenes sociale, emotionelle og læringsmæssige trivsel og udvikling under COVID-19 pandemien (både under nedlukning af dagtilbud/hjemmepasning, evt. nødpasning såvel som genåbningsfaserne).

Hvad kan vi udlede af spørgeskemaundersøgelserne?

Spørgeskemaundersøgelserne rettet mod henholdsvis daginstitutionsledere og pædagogisk personale har til formål at give et bredt og overordnet indblik i daginstitutionernes indsatser og betydning under den såkaldt første tidsperiode under COVID-19 pandemien. Undersøgelsen har ikke til formål at være repræsentativ for alle danske daginstitutioner, men skaber mulighed for at indkredse, hvorledes en række af landets institutioner har arbejdet under nedlukning, nødpasning og genåbningsfaserne for perioden marts 2020 til juni 2020. Når spørgeskemaundersøgelsen ikke er repræsentativ, er det således ikke muligt at tolke resultaterne, som at således arbejder alle ledere og pædagogisk personale under COVID-19 pandemien, men det er muligt at indkredse en række forhold for de involverede daginstitutioner, set fra henholdsvis dagtilbudsledere og pædagogisk personales perspektiver og ståsteder.

Forskningsinterview med daginstitutionsledere

Forskningsinterview er ligeledes anvendt i denne forskningsundersøgelse og omfatter interview med daginstitutionsledere i en række forskellige daginstitutioner. Disse forskningsinterview har haft et omfang fra ½ time til 1 ½ time, afhængigt af hvad de respektive daginstitutionsledere har haft tid til. Alle forskningsinterview er foretaget via online zoom, og for enkeltes vedkommende via telefon som følge af COVID-19 restriktionerne i daginstitutioner. Det har således ikke været muligt for forskningsprojektet fysisk at være til stede i de respektive daginstitutioner og foretage forskningsinterview face-to face.

Forskningsinterviewenes spørgsmål har fulgt de spørgsmålstyper, der blev foretaget i selve spørgeskemaundersøgelsen, og har således haft til formål at komme tættere på nogle af de spørgsmål, der allerede var blevet besvaret i spørgeskemaundersøgelsen.

Tre overordnede spørgsmål har således styret forskningsinterviewene:

1. Hvordan vurderes børns trivsel og udvikling under COVID-19 pandemien?
2. Hvordan er den pædagogiske hverdag blevet tilrettelagt som følge af de sundhedsfaglige retningslinjer?
3. Hvordan vurderes det, at det pædagogiske personale arbejder og håndterer COVID-19 pandemien både i forhold til hverdagens pædagogik sammen med børn og forældre, i forhold til sundhedsfaglige retningslinjer såvel som i forhold til det pædagogiske personales egen sundhed, sikkerhed mod smitte og faglige trivsel?

I første runde af forskningsinterview, som blev foretaget i perioden august 2020 til november 2020, deltog 10 daginstitutionsledere fra forskellige daginstitutioner fordelt over hele landet. Udvælgelsen af de involverede daginstitutionsledere foregik ved at sende invitationer ud, og dem, der takkede ja, blev der truffet aftale med om forskningsinterview. I anden runde er der foretaget forskningsinterview med 8 dagtilbudsledere. Denne anden forskningsinterviewrunde blev foretaget som en direkte følge af den stigende smitte i landet i løbet af december 2020, som førte til en omfattende nedlukning af en lang række af samfundets institutioner fx skoler, ungdomsuddannelser, videregående uddannelser, butikker såvel som de liberale erhverv, påbegyndt i slutningen af december og ført ind i januar 2021.⁸ Under denne samfundsmæssige nedlukning er alle landets daginstitutioner forblevet åbne og er således ikke trådt i nødpasning, således som det skete i foråret 2020. Den omfattende smitte, herunder også forekomsten af en ny mutation betegnet den britiske mutation, der skulle være endnu mere smitsom end den "oprindelige" COVID-19, har bevirket, at alle disse institutionsformer har været nedlukket, og børn og unge har været omfattet af såkaldt fjernundervisning.

Men i den periode har alle daginstitutioner været åbne, og det blev derfor vurderet i begyndelsen af januar 2021, at det kunne være relevant at foretage endnu en runde forskningsinterview med daginstitutionsledere med henblik på at udforske, hvordan daginstitutioner arbejder under den såkaldte anden nedlukning af samfundet, herunder hvordan den stigende smitte i samfundet håndteres i daginstitutionerne. Otte af de daginstitutionsledere, der deltog i første runde af forskningsinterview, har også bidraget i anden runde. I denne interviewrunde har der specifikt været fokus på, hvordan daginstitutioner har fungeret siden pædagogisk personale og børn kom tilbage efter juleferien, den første uge af januar 2021, hvor resten af samfundet var omfattet af den såkaldte anden nedlukning. De ovenfor beskrevne forskningsspørgsmål har også styret interview i anden runde.

Hvad kan vi udlede af forskningsinterview med daginstitutionsledere?

Karakteristisk for forskningsinterview som metode er netop muligheden for at komme tæt på eller i dybden med de spørgsmål, som er i fokus. Forskningsinterview skaber mulighed for at udforske forskellige vinkler og spørge ind til, hvordan daginstitutionslederne oplever,

⁸ Jf. udmelding fra statsminister Mette Frederiksen hen over jul og nytår, hvor den såkaldte anden nedlukning af samfundet blev iværksat som følge af stigende smittetryk i Danmark.

vrurderer og håndterer hverdagens pædagogiske praksis sammen med det pædagogiske personale, børn og forældre.

Forskningsinterview med henholdsvis 10 og 8 daginstitutionsledere kan ikke anvendes til at generalisere over, at sådan ser vilkår, betingelser og muligheder ud for alle daginstitutioner i Danmark. Som forskningsmetode er der i langt højere grad tale om at indkredse problemstillinger og muligheder, som kan danne grundlag for videre drøftelser og refleksioner over den pædagogiske praksis og børns livsforhold under COVID-19 pandemien. Nogle pædagoger, pædagogisk personale og daginstitutionsledere vil derfor opleve, at de kan genkende en række af de problemstillinger, der træder frem i analyserne af datamaterialet, mens andre vil opleve, at de har håndteret og haft andre udfordringer end dem, der er fundet i materialet. Dreier (1997) peger netop på, at forskningens resultater kan skabe muligheder for at udvide og overskride eksisterende dominerende forståelser samt muligheder for, at der kan opstilles nye problemstillinger og nye spørgsmål til forskningsfeltet og til den pædagogiske praksis.

Anonymisering, samtykke, fortrolighed og datahåndtering

Alle deltagere og institutioner, der har bidraget i dette forskningsprojekt, er anonymiserede. Pædagogisk personale og ledere, som er inviteret til spørgeskemaundersøgelsen, er inviteret til undersøgelsen via link til spørgeskemaet. Spørgeskemaet er udsendt til medlemmer af foreningen FOBU samt til andre daginstitutioner, der har ønsket at deltage i undersøgelsen, men alle besvarelser er anonyme i den forstand, at det ikke er muligt at spore informanterne/specifikke daginstitutioner via deres besvarelser. Tilsvarende forhold omfatter de daginstitutionsledere, der har bidraget med forskningsinterview. Deres daginstitutioner er også anonymiserede, og der opbevares ingen data, hvor institutioner, navne på personale eller børn og forældre kan identificeres. Der er heller ikke indsamlet data om det pædagogiske personales eller børn/familiers sundhedsmæssige forhold i forbindelse med COVID-19 pandemien eller andre såkaldt personfølsomme forhold.

Forskningsprojektet er anmeldt til Datatilsynet og følger samtidig Aarhus Universitets etiske retningslinjer for god forskningsetik, herunder med særligt fokus på samtykke, fortrolighed og anonymisering.

Projektets data er opbevaret på dertil indrettede sikre servere tilknyttet Aarhus Universitet og lever således op til kravene om korrekt datahåndtering.

Kapitel 4. Analyse af datamateriale

I det følgende kapitel præsenteres en række af de centrale fund fra spørgeskemaundersøgelsen til henholdsvis daginstitutionsledere og pædagogisk personale såvel som fra forskningsinterview med daginstitutionsledere foretaget ad to omgange. Analyserne er opbygget med afsæt i den tidslinje, som datamaterialet er blevet indsamlet over, således som denne tidslinje også blev præsenteret indledningsvist i denne rapport.

Kapitlet er for overskuelighedens skyld inddelt i disse tre tidsmæssige nedslag, hvor der er foretaget dataindsamling gennem det samlede projektforsløb. Den tidsmæssige periode for nedlukning, nødpassning og genåbning, der foregik i perioden marts 2020 til juni 2020, præsenteres først i analysen og er delt i to afsnit. Det første afsnit knytter an til de fund, som er indkredset på baggrund af daginstitutionsledernes besvarelser af spørgeskemaet. Det andet afsnit præsenterer det pædagogiske personales besvarelser. Denne inddeling af de to afsnit er primært foretaget for at skabe overblik over, hvordan både ledere og medarbejdere – set fra deres perspektiv og position – vurderer og erfarer deres arbejde under COVID-19 pandemien.

Tema 1. Daginstitutionslederes arbejde under COVID-19 pandemien

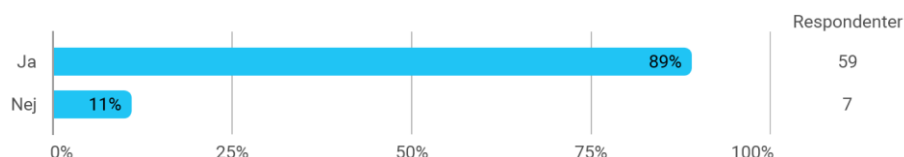
Under det første tema i analysen tages der afsæt i daginstitutionsledernes besvarelser af spørgeskemaundersøgelsen, omfattende det første halve år af COVID-19 pandemien, dvs. at disse data er indsamlet i perioden april 2020-juni 2020.

Indledningsvist kan det indkredses, at besvarelserne i ledelsesgruppen viser, at cirka halvdelen af de angivne svar peger på, at lederne i undersøgelsen er ledere med pædagogiske funktioner, som i dette tilfælde betyder aktiv tid sammen med børnene. Der er således tale om ledere, som for manges vedkommende er i direkte kontakt med praksis. Størstedelen af

lederne er kvinder med en andel på 76 %. Aldersfordelingen spreder sig fra 30 år til over 60 år, med størstedelen (62 %) over 51 år og med ledererfaring, der for 70 % af de adspurgte er over 10 år. Det er således en erfaren gruppe af ledere, der har besvaret størstedelen af spørgeskemaerne. Den store ledelseserfaring kan medvirke til at forklare, at hele 89 % af lederne angiver, at de oplever sig tilstrækkeligt fagligt rustet til at håndtere de ledelsesopgaver, der er eller har været knyttet til de forskellige faser af henholdsvis nedlukning, nødpasning og genåbning af dagtilbud. 89 % angiver i besvarelsen, at de oplever sig fagligt tilstrækkeligt rustet, som det fremgår af nedenstående figur:

Figur 2.

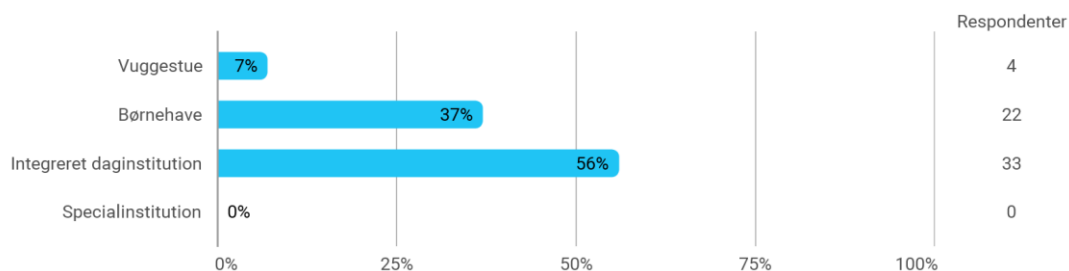
Føler du dig tilstrækkeligt fagligt rustet til at håndtere de ledelsesopgaver, der er eller har været forbundet med nedlukning af institutioner i forbindelse med COVID-19 pandemien?

Daginstitutionsledernes besvarelser angiver ligeledes, at de primært er ledere i såkaldt integrerede dagtilbud, dvs. institutionsformer, hvor der både er børn i vuggestue -og børnehavealder. Nedenstående figur 3 viser, at hele 56 % af lederne, der har deltaget i undersøgelsen, er ledere i integrerede daginstitutioner.

Figur 3.

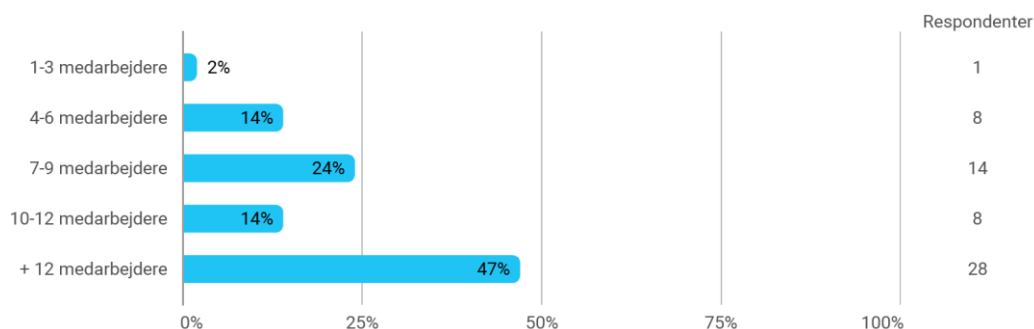
Daginstitutionen er som type en:

Samtidig peger datamaterialet også på, at langt de fleste ledere er ledere i relativt store institutioner. Hele 47 % angiver, at de har mere end +12 medarbejdere ansatte (dette omfatter både uddannede pædagoger, medhjælpere, evt. køkkenpersonale osv.).

Figur 4.

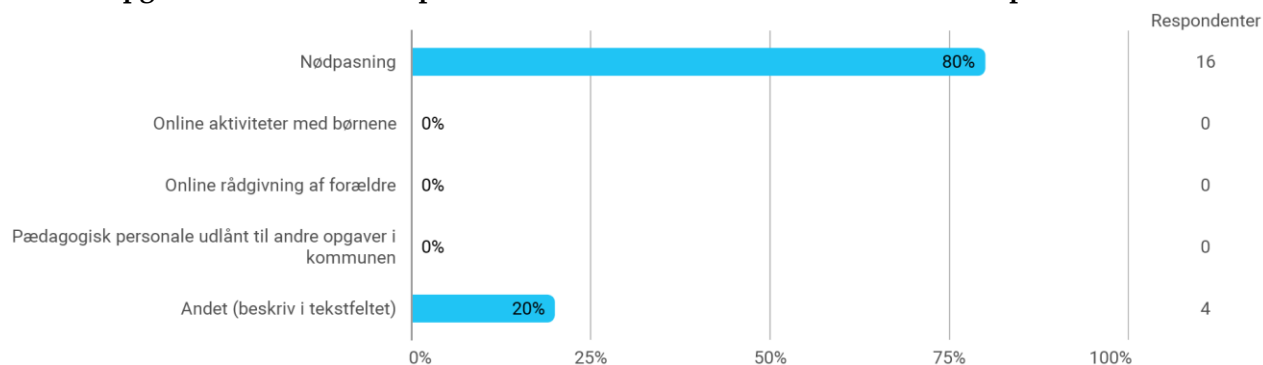
Hvor mange medarbejdere er der ud over dig?

Spørgeskemaundersøgelsen knyttede ligeledes an til en række forskellige spørgsmål, der har forsøgt at indkredse, hvordan og på hvilke måder daginstitutionsledere har arbejdet under den officielle nedlukning af Danmark i forbindelse med COVID-19 pandemien, dvs. cirka den måned, hvor alle offentlige institutioner var lukkede. Her viser datamaterialet, at størstedelen (59 %) af de adspurgte daginstitutioner angiver, at daginstitutionen har været helt lukket. 25 % angiver at have haft delvist åben, og 16 % har været helt åben jf. retningslinjer om daginstitutioner, der skulle være åbne for forældre, der var ansat i såkaldt kritiske funktioner i samfundet under pandemien. Blandt de daginstitutioner, som har haft helt eller delvist åbent, svarer 80 %, at den primære opgave har været nødpassning af børn, hvis forældre arbejder i samfundskritiske opgaver såsom læger, sygeplejersker, jordmødre, social- og sundhedsassistenter og lignende stillinger, imens de resterende 20 % beskriver andre opgaver i form af at planlægge og forberede de nye strukturer, som vil ramme daginstitutionerne med de sundhedsfaglige restriktioner, lederne forventer, pandemien vil medføre:

Figur 5.

Hvilken opgave har været den primære under den helt eller delvist åbne periode?

Som sekundære opgaver angiver lederne i deres åbne besvarelser, at det primært har handlet om at informere, rådgive og vejlede både forældre og medarbejdere løbende samt afholde såkaldte omsorgssamtaler med familier i sårbare og udsatte positioner, men også, at der er brugt tid på faglig opdatering i form af at læse faglitteratur, opkvalificering af pædagogiske planer og metoder samt forberedelser af pædagogiske projekter for fremtiden. Der ses altså her de første spor af, at selvom pandemien overordnet begrænser mange både ledere, medarbejdere, forældre og børn, så lykkes det for nogles vedkommende at prioritere opgaver, som de ellers ikke når i den sædvanligt travle hverdag. Dette gør sig også gældende for de opgaver, daginstitutionslederne har givet deres medarbejdere. Således beskrives det, at ud over de medarbejdere, som enten afspadserer, holder restferie eller blot er hjemsendt med løn, så har opgaver såsom praktikstedsbeskrivelser, aktivitetsplanlægning og deciderede læseopgaver med henblik på faglig opkvalificering været på programmet for medarbejderne. Det fremgår af spørgeskemaet, at ingen af de deltagende ledere har opsagt medarbejdere som følge af den nationale nedlukning.

Familier i sårbare og udsatte positioner fylder også noget i de grupper af familier, der benytter sig af daginstitutionernes nødpasninger, som ud over dem i kritiske erhverv også omfatter familier, som af daginstitutionslederne vurderes til at være netop sårbare. Det er fx børn, som sædvanligvis er på aflastningsophold i daginstitutionen på faste ugedage, børn af psykisk sårbare forældre eller familier med anden kulturel baggrund, som vurderes sårbare, da de er uden sociale netværk. Denne gruppe af såkaldte udsatte familier tegner sig ifølge de adspurgte ledere for 47 % af de familier, som anvender nødpasningen. Det indikeres således, at daginstitutionerne også under COVID-19 pandemien udfylder en central rolle for især udsatte børns trivsel og udvikling (Petersen, 2019), som måske primært kommer til udtryk i opretholdelsen af en så normal hverdag som muligt.

Udfordringer og bekymringer

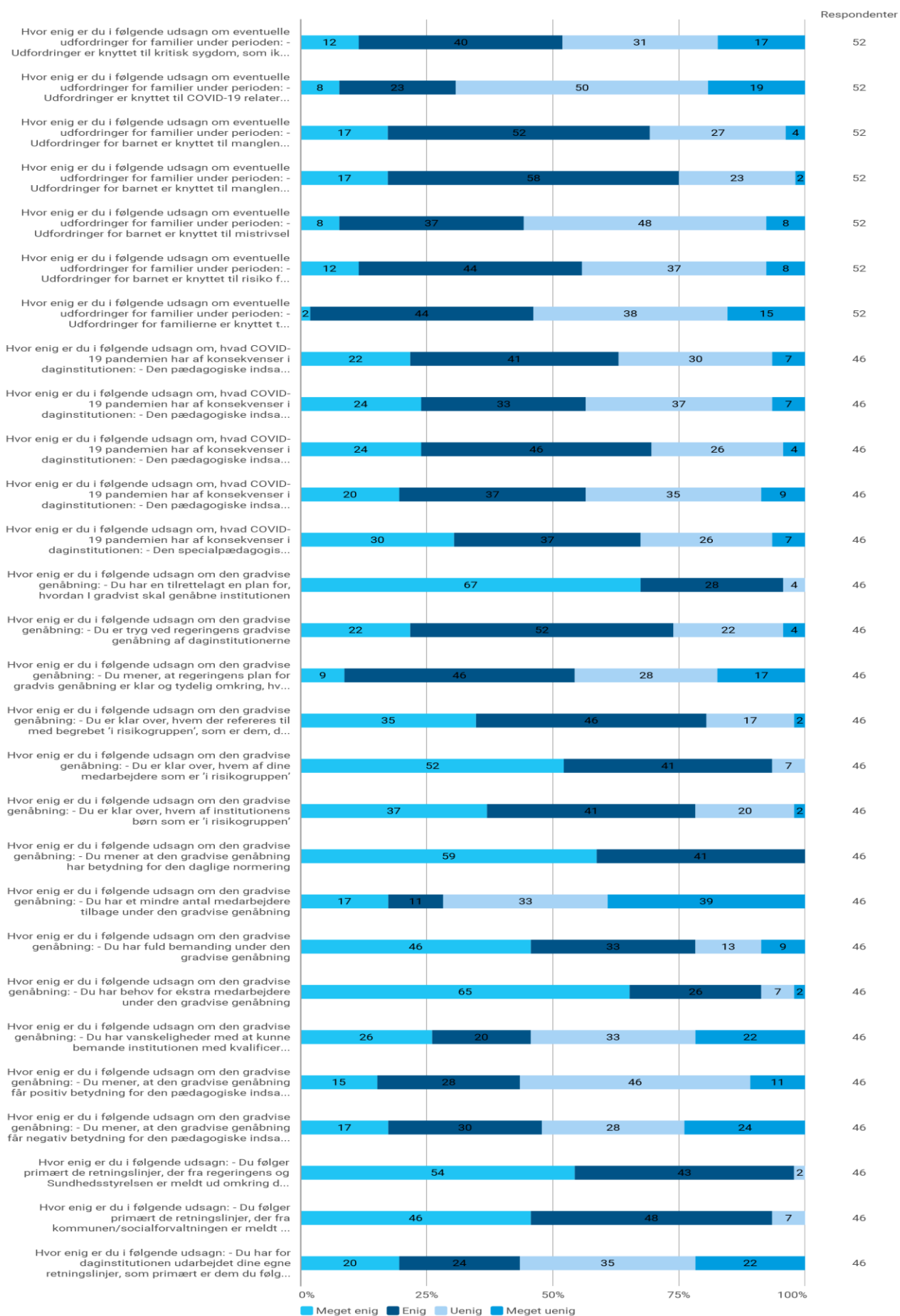
Til trods for at lederne i flere tilfælde fremhæver overraskende positive konsekvenser af COVID-19 pandemien, så vurderes der af lederne også at være udfordringer af forskellig art. Eksempelvis er samlet 80 % af lederne enige eller meget enige i, at der har været udfordringer knyttet til personaleopgaver i form af spørgsmål, bekymringer og generel uvished omkring situationen. 78 % er enige eller meget enige i, at der har været udfordringer knyttet til institutionens forældre, imens 70 % er enige eller meget enige i, at der har været udfordringer knyttet til institutionernes børn. Hvad disse problemer indebærer fortæller undersøgelser imidlertid ikke noget om.

Næsten alle ledere (89 %) angiver at have kontakt til institutionens familier enten via institutionens intranet, telefon, Skype eller anden online kommunikation. Blandt disse vurderer 45 % dog, at de ikke har viden om, hvorvidt familierne trives under pandemien. Derudover vurderes det af 68 %, at der har været udfordringer knyttet til samarbejdet med kommunen, og samme antal vurderer at have udfordringer knyttet til frygt for COVID-19 smitte blandt medarbejderne. 23 % angiver, at de har haft udfordringer forbundet med smitte blandt medarbejderne, men det vides ikke, om det er konstateret smitte, eller om det er medarbejderen selv eller dennes familie eller omgangskreds. 30 % mener, at mistro blandt medarbejderne er en udfordring på svartidspunktet.

Daginstitutionslederne er ligeledes blevet bedt om at svare på, hvilke udfordringer COVID-19 pandemien har betydet for børn og familier særligt i forhold til den periode, hvor landets dagtilbud officielt var nedlukket, jf. regeringens retningslinjer.

Nedenstående figur 6 viser bl.a., hvorledes lederne primært angiver bekymringer for børn og familier, hvor de ved, der er kritisk sygdom, som dog ikke omfatter COVID-19. Således peger 38 % på, at de er meget enige, og 42 %, at de er enige i, at de er bekymrede for børn og deres familier ved andre typer af kritisk sygdom, mens tallene for bekymring for børn og familier direkte forbundet til COVID-19 er væsentligt lavere med henholdsvis 8 % og 23 %, der er meget enige eller enige heri.

Figur 6 (Næste side).

Som det fremgår af ovenstående figur 6, viser besvarelsene ligeledes, at lederne er bekymrede for udfordringer knyttet til børns hverdag under nedlukningsperioden.

17 % angiver, at de er meget enige i udfordringer knyttet til manglende struktur i hverdagen for familier under nedlukningsperioden, og 52 %, at de er enige. Mere specifikt kan disse udfordringer også indkredses i forhold til ledernes bekymringer i forhold til manglende legeaktiviteter for børnene, hvor 17 % angiver, at de er meget enige, og 58 %, at de er enige i, at dette kan være en udfordring for familier, mens daginstitutioner har været lukket ned. Yderligere viser besvarelsene, at 8 % er meget enige, og 37 % er enige i udfordringer knyttet til børns mistrivsel såvel som udfordringer forbundet til risiko for barnets generelle udvikling, hvor 12 % af dagtilbudslederne angiver, at de er meget enige i bekymringer herom, og 44 %, at de er enige herom.

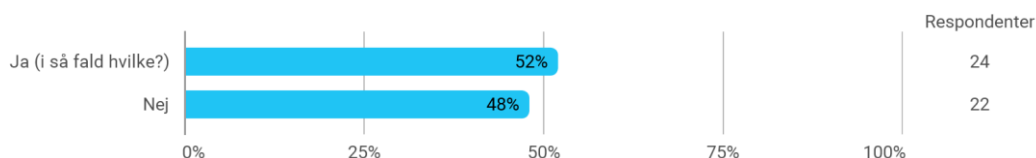
Samtidig indkredses i ovenstående besvarelser, hvorledes lederne også vurderer, at den pædagogiske indsats i daginstitutioner efter genåbning kan få betydning for børnene. Ved spørgsmål knyttet til ledernes vurderinger af den pædagogiske indsats forbundet til børnenes trivsel viser besvarelsene, at 22 % er meget enige, og 41 % er enige i, at genåbningsfaserne kan rumme udfordringer. Ligeledes at de pædagogiske indsatser knyttet til børns generelle udvikling også kan rumme udfordringer, hvilket angives af, at 24 % er meget enige, og 33 % er enige heri. Yderligere peger besvarelsene på, at cirka halvdelen af lederne er meget enige eller enige i, at genåbningen kan være forbundet med udfordringer for børns sprogudvikling, motoriske udvikling og specialpædagogiske indsatser.

Endvidere viser ovenstående figur 6, at lederne også vurderer, at den gradvise genåbning har betydning for den daglige normering. 59 % er meget enige, og 41 % er enige heri. 65 % er meget enige i, at der er behov for ekstra medarbejdere til at håndtere genåbningsfaserne, og for cirka halvdelen af lederne angives der at have været vanskeligheder forbundet til at få kvalificeret arbejdskraft under de gradvise genåbningsfaser.

For selve genåbningsfasen beskriver 52 % af lederne, at de har iværksat særlige pædagogiske indsatser, således som det fremgår af figur 7.

Figur 7.

Har institutionen særlige pædagogiske indsatser tilrettelagt i forbindelse med genåbningen?

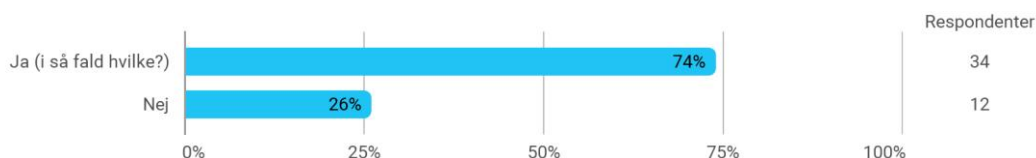
Daginstitutionslederne har haft mulighed for i kort form at angive, hvilke særlige indsatser der er blevet tilrettelagt, og nedenfor nævnes et bredt udsnit af disse.

- Ture ud af huset, bøger, legegrupper, udvalgt legetøj.
- Børn i små grupper, opdeling af hus.
- Øget fokus på at hjælpe alle børn og forældre med at føle sig trygge i genåbningen. Det indebærer en væsentligt øget forældrekontakt både fysisk og digitalt.
- Aflevering og afhentning.
- Vi er effektivt blevet en 100 % udeinstitution.
- Tryghed.
- Læreplaner i en ekstraordinær tid. Løsning af kerneopgaven.
- Certificeret idrætsinstitution.
- Særlig indsats med vores børn med særlige behov. Alle grupper arbejder med forskellige pædagogiske indsatser, sprog, motorik, sociale relationer osv.
- Mere leg og hverdag i mindre grupper.
- Pædagogisk tema, vi alle arbejder efter.
- Aktiviteterne tager afsæt i afstande mellem grupper/afdelinger mv.
- At børnene oplever, at deres institution fortrinsvis ligner sig selv.
- Fysisk tæt kontakt med børnene.
- At skabe tryghed, trivsel og atmosfære på de nye lokationer, vi har måttet tage i brug.
- Har pædagogisk vejleder på et barn, da vejleder ikke må komme i forskellige institutioner.
- Ja, det meste er anderledes, men ikke nødvendigvis dårligere.
- Særligt relationsarbejde.
- Hele institutionens pædagogik er organisatorisk ændret.
- Der prioriteres særlige indsatser i forhold til børn, som har haft tilbagegang i udvikling under lukkeperioden.
- Udendørs aktiviteter + daglige udflugter.

- Leg i grupper.
- Særlig opmærksomhed på overgangssamtaler og sprogstimulering samt forældresamarbejde.
- Vi har opdelt børnene efter relationer og ikke efter alder eller stuer, så alle børn hele tiden har haft nogen at lege med.

Figur 8.

Har institutionen særlige sundhedsfaglige indsatser tilrettelagt i forbindelse med genåbningen?

74 % af lederne peger på, at der er tilrettelagt særlige sundhedsfaglige indsatser i forbindelse med genåbningen af daginstitutionerne. I nedenstående nævnes en lang række af eksempler på de sundhedsfaglige tiltag, der er etableret i en række daginstitutioner:

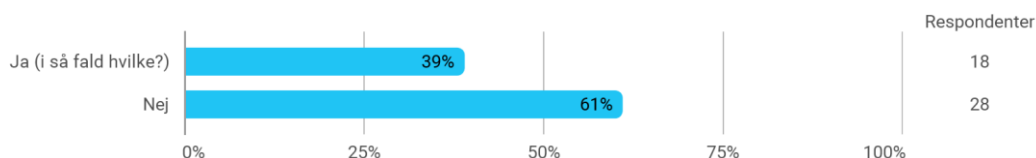
- Hygiejne og vask af legetøj som anbefalet.
- Håndhygiejne, rengøring, håndsprit ved indgang og i øvrigt Sundhedsstyrelsens retningslinjer.
- Håndvask, ændret kosttilbud.
- Særligt fokus på håndhygiejne. Vi har etableret tre ekstra udendørs håndvaskestationer. Alle børn og voksne er blevet undervist i god håndvask og håndhygiejne.
- Hygiejne, rengøring.
- Rengøring, håndhygiejne m.m.
- Hygiejne, fokus på forældrenes håndtering.
- Opdeling, hygiejne- og rengøringsrutiner.
- Fokus på hygiejne, rengøring, håndvask, afsprit etc.
- Vi er udendørs hele dagen, hyppigere håndvask, ingen syge børn eller forældre møder frem, hyppigere rengøring, de voksne håndterer madkasser, børnene har egen drikkedunk med.
- Som alle andre hygiejne.
- Ja, vi har fokus på hygiejne.
- Sundhedsstyrelsens retningslinjer.

- Mere fokus på håndhygiejne og rengøring.
- Fokus på hygiejne.
- Vi følger alle anbefalinger fra Sundhedsstyrelsen.
- Ja, vi følger Sundhedsstyrelsens og kommunens anvisninger om hygiejne.
- Håndvask.
- At børn og forældre vasker hænder på parkeringspladsen, inden de kommer ind.
- Der er 70 sider materiale fra staten med info, som vi følger + fokus på skrappe rengøringsmidler, håndvask for eksemramte og meget andet, der ikke er plads til at skrive her.
- Hele organiseringen og tilrettelæggelsen af arbejdet med børnene.
- Ja, vaske hænder og små grupper.
- Rutiner omkring håndvask, toiletbesøg, vask af legetøj – på en måde, der ikke skræmmer børnene, men gør det med hygiejne til noget sjovt og sejt.
- Rengøring og hygiejne.
- Afspritning/afvaskning. 2 gange rengøring pr. dag på overflader. Toiletvogn med ekstra håndvaske. Afmærkning af opholdszoner. Fjernet legetøj m.m.
- Håndvask, ekstra rengøring og afstand.
- Ja, hygiejne og sygdomspolitik.
- Begræns smittespredning.
- Ekstra rengøring og hygiejne.
- Mange forskellige indsatser – nye måder at kramme sikkert på.
- Håndvask, rengøring og voksen servering af frokosten.
- Ekstra rengøring.
- Retningslinjer fra Sundhedsstyrelsen.
- Anderledes opdeling af børnegrupper, meget større fokus på rengøring, ingen forældre i institutionen.

Daginstitutionslederne er endvidere blevet bedt om at pege på yderligere perspektiver på deres arbejde under genåbningsfaserne, som det fremgår af figur 9.

Figur 9.

Har du yderligere perspektiver på den gradvise genåbning, du ønsker at bidrage med, som de forrige spørgsmål ikke har indrammet?

I nedenstående følger en række af de eksempler, som lederne har peget frem:

- Det store planlægningsarbejde midt i påsken.
- Det er et mareridt, fordi vi ikke har plads nok til at opfylde Sundhedsstyrelsens retningslinjer. Kommunen vil ikke indskrænke åbningstiden.
- Selvom jeg fagligt føler mig klædt på til at håndtere genåbningen, er den en voldsom stor og kompleks opgave at stå med. Den lægger pres på både mig som leder og i høj grad også mine medarbejdere, som kræver væsentlig mere ledelse pt., end de normalt gør grundet usikkerhed, konstant forandring og nye opgaver.
- Der er stor forskel på de individuelle løsninger for genåbning, grundet en meget stor forskel i de muligheder, der er i forhold til plads og personale. I denne institution har vi god plads, og ingen medarbejdere er væk. Så vores tiltag føles meget begrænset, sammenlignet med mange andre. Vi har derfor haft en fornemmelse af, om vi gør nok, da vi kan klare retningslinjerne uden nogen særlig stor ekstra udgift.
- Vi ser børn som trives med den øgede struktur og genkendelighed. Vi har udsagn fra børn, som ønsker, at det altid skal være, som det er nu. Det er højest overraskende. Vi oplever meget færre konflikter i aflevering og afhentning, som foregår uden forældre i institutionen, hvilket også er overraskende.
- Det gode børneliv. Hvad kan vi tage med os som en god pædagogisk praksis, når alt bliver godt igen.
- Det er en afsindig vanskelig ledelsesopgave at leve op til Sundhedsstyrelsen og samtidig passe til 100 procent, det er ikke muligt.
- Der var meget kort tid til at planlægge genåbningen og ikke mulighed for at hente hjælp i forvaltningen pga. påsken. Det var urimelige arbejdsvilkår for lederne, som måtte knokle hele påsken.
- For få pædagogiske personaler til de mange små grupper.
- At genåbningen kun kom godt fra start, fordi mange forældre fortsat holdt deres børn hjemme

- Den kommunale styring har fyldt meget, især fordi mange af tiltagene har været forsinkede i forhold til aktualitet.
- At det som dagtilbudsleder har været en stor og ensom opgave at have ansvaret for, selv om der er opbakning fra bestyrelse, kommune, forældre og ikke mindst de ansatte – så ligger selve opgaven på lederens skuldre og bord.
- Mit store spørgsmål er: Hvad gør det her ved børns udvikling og trivsel og dannelse?
- Mange af vores børn trives supergodt i de mere faste og mindre grupper (tid til fordybelse og nærvær). Mange trives rigtig godt med at være ude hele dagen – færre konflikter og god plads til alle. At forældre afleverer ude, giver ekstra fokus på børnene og mindre på de forældre, som elsker at snakke med deres barns pædagog. Der er meget læring i denne periode, vi skal have med videre. Det bliver ekstra godt igen...
- De private institutioner viser stor professionalitet i forhold til de kommunale i xx kommune.
- Udfordring i forhold til modtagelse af nye børn.
- Til tider problematisk med forældrenes input/ønsker/forventninger.
- Børnene i udsatte positioner har i høj grad haft profiteret af de mindre børnegrupper med en god normering. Vi har set en stor udvikling i både kompetencer i forhold til relationsdannelse og sprog hos flere af dem.

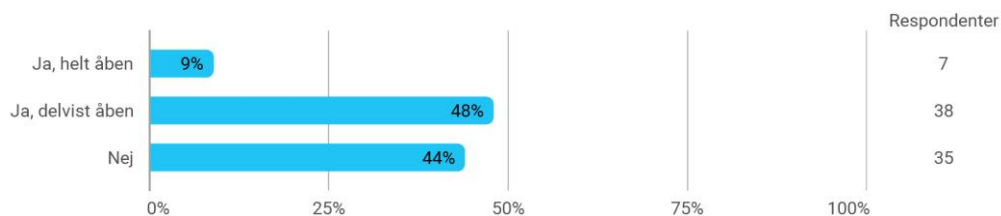
Tema 2. Det pædagogiske personales oplevelser og erfaringer af deres faglige arbejde under COVID-19 pandemien

I den indledende del af spørgeskemabesvarelsen vises det, at størstedelen af det pædagogiske personale angiver, at de arbejder i en integreret institution (46 %), mens 37 % angiver, at de arbejder i en børnehave, og kun 17 %, at de arbejder i en vuggestue.

Størstedelen af medarbejderne, der har besvaret spørgeskemaet, angiver, at de er uddannet pædagog (66 %), og at de primært er i aldersperioden mellem 41-50 år. 86 % af besvarelsene er foretaget af kvinder.

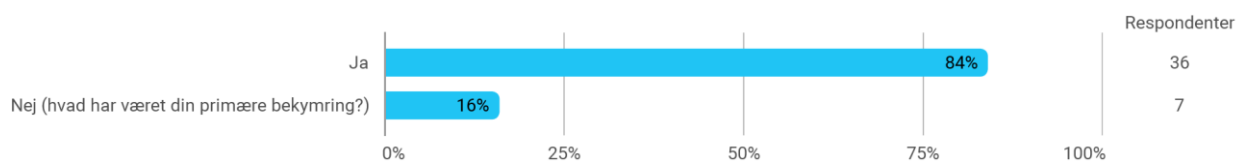
I perioden 16.3.2020-8.4.2020 (den officielle nedlukningsperiode af offentlige institutioner i Danmark) angives, at 9 % af institutionerne har været helt åbne, mens 48 % af institutionerne har været delvist åbne og 44 % har været helt lukket, som det fremgår af nedenstående figur 10:

Figur 10.

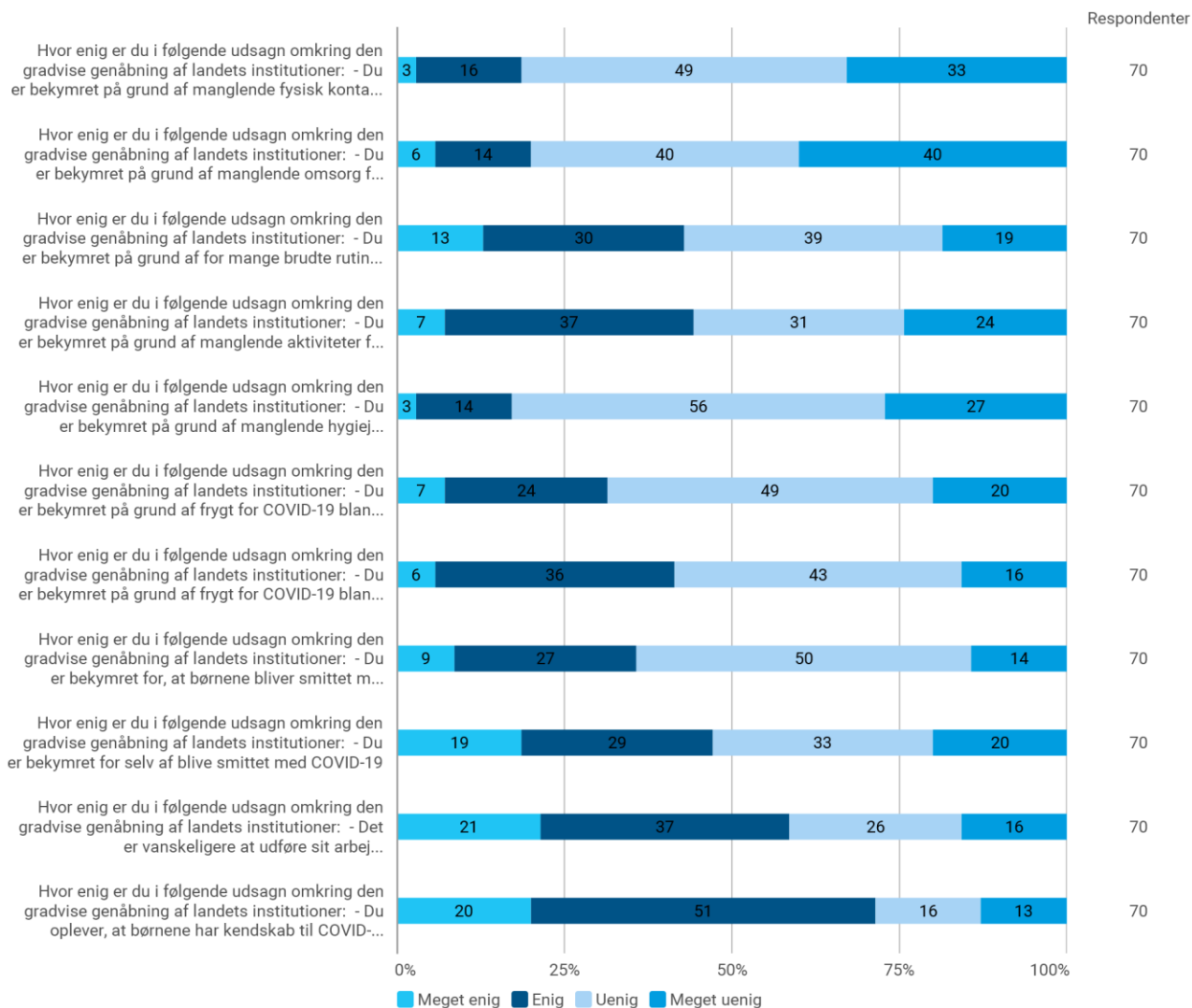
Besvarelsene indkredser, at for perioden med både delvis åbning og hel genåbning foregående i en række faser peger det pædagogiske personale på, at de har været trygge ved at udføre deres arbejde i daginstitutionerne. 84 % angiver at føle sig trygge i begge perioder, mens 16 % angiver bekymringer, der bl.a. begrundes i frygt for smitte samt oplevelser af uklare retningslinjer. Se figur 11.

Figur 11.

I spørgeskemaundersøgelsen var der en række spørgsmål direkte orienteret mod selve *genåbningsfaserne* af landets daginstitutioner både rettet mod det pædagogiske personales vurderinger og oplevelser af børnenes hverdag i daginstitutionerne.

Figur 12.

Som figur 12 viser, angiver det pædagogiske personale grundlæggende at være meget rolige og ikke ekstrabekymrede for børnene og dem selv i den gradvise genåbningsfase af daginstitutioner. Det pædagogiske personale svarer overvejende, at de oplever, at der både er god fysisk kontakt til børnene, at børnene modtager omsorg, deltager i aktiviteter og håndterer de nye regler og rammer for hverdagen i dagtilbud.

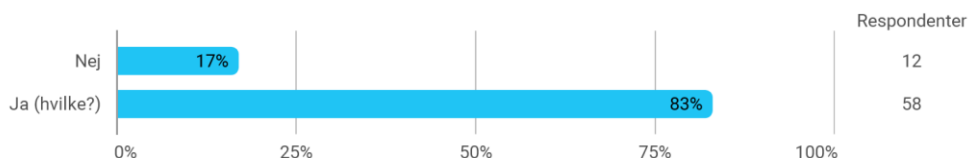
Ligeledes oplever størstedelen af det pædagogiske personale, at børnene har kendskab til COVID-19 pandemien. Personalet angiver, at de ikke er specielt bekymrede for, at børnene

bliver smittet med coronavirus, men flere angiver dog, at de selv er bekymrede for at blive smittet. Cirka halvdelen peger her på, at de enten er meget enige eller enige i bekymring for smitte for deres eget vedkommende.

På samme tid har det pædagogiske personale svaret på, om de oplever, at den ændrede pædagogiske hverdag i daginstitutioner under de gradvise genåbningsfaser har medført nogle positive oplevelser og erfaringer.

Figur 13.

Oplever du, at COVID-19 situationen har ført noget godt med sig, som har positiv betydning for din og børnenes hverdag i institutionen?

Som det fremgår af ovenstående figur, angiver 83 % af det pædagogiske personale, at situationen med COVID-19, dvs. måden, hvorpå daginstitutionen er blevet genåbnet, har ført positive faglige oplevelser med sig.

I et udsnit ser vi en række eksempler, som det pædagogiske personale har angivet i deres besvarelse af, hvad de fra deres faglige synspunkt oplever som positivt:

- Større fokus på hygiejne.
- Små grupper, begrænset legeareal, ingen kede af det børn ved aflevering, 100 % tid, der går til børn.
- I små grupper hele dagen.
- Små grupper giver bedre en til en kontakt. Vi havde flere vikarer i starten, som betød, vi kunne holde børnene i små, nærværende grupper.
- Mere ro og færre skift. Mere nærvær.
- Mere tid til det enkelte barn, små faste børnegrupper, man får et specielt bånd til.
- De har lært at vaske hænder.
- Der har være bedre normering, end der plejer samt det, at børnene har været inddelt i mindre grupper og udvalgte legezoner. Dette har givet bedre trivsel hos børnene samt mulighed for at bruge sin faglighed og arbejde mere pædagogisk med særlig sårbare

børn. Vi oplever også, at det er nemmere for børnene at blive afleverede, når forældrene ikke har haft mulighed for at komme til at trække tiden ud.

- I de mindre grupper er der opstået nye legerelationer.
- Flere voksne, små grupper, faste afleverings- og hentetid, mere overskuelige og faste ramme for både børn og voksne.
- Forældrene ikke afleverer og henter deres børn på stuerne. Der er en helt anden ro nu, hvor de ikke må komme ind i institutionen. Derudover de mange små grupper er fantastisk og dejligt med de ekstra medhjælpere, som virkelig udgør en kæmpe hjælp med hygiejnen samt børnene. Her er en anden ro i huset, og det hjælper på stressniveau.
- Større nærvær og kontinuitet.
- Færre børn sammen. Færre skift i børn og voksne i løbet af dagen og ugen. Flere ansatte især om eftermiddagen plus ansatte til at varetage hygiejnen (afspritning bl.a.). Ingen forældre i institutionen. Personalet trives med færre afbrydelser, det giver ro til kerneopgaven – børnene. Børnene trives med den nye afleveringsform. De ved, hvor og hvornår de skal sige farvel. Ligesådan når de hentes. Forældrene giver også udtryk for, at det er en lettelse for dem, at afhentning og aflevering er blevet nemmere.
- Meget bedre normering, nærhed i relationen til børnene, markant færre konflikter.
- God hygiejne og beviset på, at flere voksne til færre børn virker for alle. Ingen konflikter, da de ikke når at opstå grundet gruppestørrelsen. Mindre stress og mere tid til fordybelse. Alle bliver set og hørt, og den sproglige udvikling var mærkbart bedre, selv på den korte tid!
- Bedre normeringer!!!!
- Mindre børnegrupper, mere personale.
- De mindre grupper børn, den ændrede børnesammensætning, ikke altid at rende til møder og forældre, der har korte afleveringer og afhentninger. Alt dette har gjort, at flere af vores børn nemmere er kommet i gang med dagen. De leger på tværs af deres normale grupper og finder nye venskaber. Og vi voksne får lov til at komme under huden på flere af børnene. De stille børn gør mere væsen af sig, og de børn, der normalt spræller, har fået andre roller.
- Vi bliver ikke forstyrret af afleveringer og afhentninger, da forældrene ikke kommer ind i institutionen.
- Større nærvær. Børn der trives i en mindre gruppe hele dagen.
- At være i små grupper, og hver gruppe har deres egne materialer, vi voksne kunne godt give dem mere omsorg og opmærksomhed.
- Små børnegrupper, tættere relationer med børnene, glattere og mere harmoniske børn.
- Primært de nye relationer, der er opstået i børnegruppen grundet nye grupper.

- Forudsigelighed og tid til ro og nærvær i små grupper samt ingen forstyrrelser fra forældre.
- Mindre grupper giver større fordybelse hos alle.
- Vi er samlet i de samme grupper med 5 børn og den samme voksen hele dagen. Børnene har blomstret.
- Et tættere sammenhold.
- Håndhygiejne giver langt færre syge børn.
- Undervisning i mindre gruppe.
- Små grupper, nærvær, ro, bedre relationer.
- Bedre normering til start, og at kunne arbejde i mindre grupper.
- At de vil vaske hænder ordentligt. At de har fået andre venner også.
- Mere nærhed og omsorg til lille gruppe børn, færre konflikter.
- Børnene har flere voksne. De fortæller hjemme, at de bliver set og hørt mere, og at de ikke får så meget skæld ud. Nogle af børnene kan godt lide den fastere struktur, og de spiser meget mere mad end før corona.
- Gode legerelationer med de mindre grupper. Gode indkøringer af de nye børn.
- Mindre normering!
- Ingen konflikter børn og forældre imellem, da forældrene afleverer og henter udenfor institutionen. Og ingen sygdom og ingen snotnæser :-)
- Nominering.
- Til tider større nærvær.
- Vi er sammen i mindre grupper, og der er mere plads og flere voksne.
- Vi er delt ind i mindre grupper – samme børn og voksne sammen hele dagen.
- I en periode havde vi en bedre normering.
- Tættere sammen.
- Bedre normering.
- Nye rutiner, anderledes måde, at tingene kan gøres på, tænke ud af boksen m.m. (fra eksempler fra den samlede spørgeskemabesvarelse).

De ovenfor beskrevne eksempler viser lidt om, hvad det pædagogiske personale oplever som positivt ved deres arbejde under retningslinjerne fra regeringen og Sundhedsstyrelsen i de første genåbningsfaser. Det ser ud til især at samle sig omkring de måder, hvorpå det pædagogiske personale har mulighed for at være sammen med børnene.

Overordnet kan de mange eksempler, som det pædagogiske personale har bidraget med, inddeles i tre grupperinger:

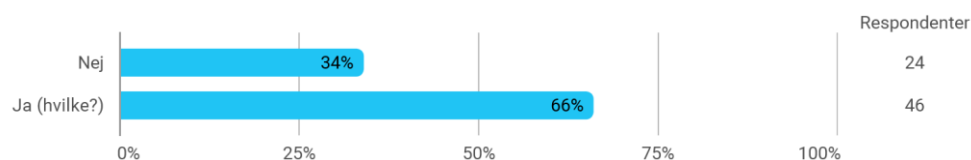
- Et fokus på mulighederne for tættere, roligere og mere stabilt samvær med en lille børnegruppe hen over dagen, der angives at være godt for børnene. Nogle børn har ligefrem fået det bedre, fået nye legerelationer og haft færre konflikter i løbet af dagen.
- At det er bedre for personalet at håndtere hverdagens praksis knyttet til samarbejde med forældrene, når aflevering og hentesituationer ikke foregår inde i institutionen, men udenfor.
- At personalet oplever dagen mere rolig, struktureret og med mulighed for at være sammen med en fast børnegruppe, tilrettelægge aktiviteter og følge børnenes trivsel tæt.

Netop disse besvarelser fra det pædagogiske personale er ganske bemærkelsesværdige. Retningslinjerne for genåbningsfaserne i daginstitutionerne med afstand, hygiejne og struktur har tilsyneladende skabt muligheder for at føre en pædagogik i institutionerne, som personalet vurderer, at børnene har brug for og profiterer af.

Det er dog samtidig væsentligt at bemærke, at en stor del af det pædagogiske personale (66 %) også har oplevet vanskelige situationer i hverdagens pædagogiske praksis under genåbningsfaserne.

Figur 14.

Oplever du særlig vanskelige situationer efter genåbningen?

Nedenfor angives en række af de eksempler på vanskelige situationer, som nogle af pædagogerne har peget frem i genåbningsfasen af daginstitutioner:

- I starten var børnene opdelt i små zoner og kunne ikke lege med andre end de børn i zonen.
- Det har været svært at få børnene til at forstå de nye regler med afstand og berøring af tallerkner i madsituationer.
- Kan være svært at fastholde de helt små grupper, da vi har skåret det ekstra personale væk.

- For lidt tid til børnene i hverdagen, når tiden går med håndvask og vask af legetøj osv.
- Usikkerhed om, hvad der skal ske.
- Hygiejnetiltagene skal passes ud over børnepasning.
- Det er svært at sparre med sine kollegaer.
- Næsten ingen forældrekontakt og ind imellem manglende personale, at forældre afleverer og afhenter barnet ved legepladslågen, at personale skal bærer barnets ting ind i garderoben.
- Vores kommuner har lavet nogle udmeldinger, der gjorde det vanskeligt for os at planlægge efter. Eksempelvis åbnede først op på fuld tid og ændrede det så til reducerede åbningstid og meldte dette ud en fredag efter lukketid.
- Det er svært i modtage- og afleveresituationer, da forældrene ikke må komme ind i børnehaven. Og vi er for få voksne til opgaverne.
- Informationen fra kommunen har været noget mangelfuld og haft dårlig timing.
- Det er ikke så vanskeligt som sådan, men det at tage afsked med børnene og ikke kunne holde en ordentlig afsked, plus de får ikke sagt ordentligt farvel til hverken voksne eller venner fra stuen. Derudover ikke at kunne køre dem ordentligt ind i børnehaven, man føler ikke, man får den ordentligt afsluttet med overleveringssamtale osv. Det føles uafklaret. Indkøringer af nye børn, der mangler man lidt sine kollegaer fra stuen, specielt med de små pus, som har så meget brug for trygheden. Der er det svært, når man evt. møder senere ind eller går tidligt. Så der ville det være dejligt med de faste voksne.
- Dækning af ydertimerne.
- At personalet især i starten skulle gøre meget rent (senere fik vi hjælp til noget af rengøringen udefra). Men vask af legetøj står vi stadig selv for.
- Tvivl om, hvordan restriktionerne skal tolkes.
- Pga. pladmangel i byrummet var især starten vanskelig. Hver gang vi fik styr på én ting, kom nye meldinger om enten ændrede retningslinjer eller "truslen" om ikke at kunne beholde udeareal osv. Så udover at forsøge at få en hverdag med børnene, så de følte ro, har vi skulle være meget omstillingsparate og fysisk også haft mange opgaver. Flytte møbler, legeredskaber osv. osv.
- Informationsniveauet fra ledelse til personale.
- Til at starte med havde vi ikke hænder nok. Retningslinjerne blev lavet om meget hurtigt. Det var ren opbevaring af børn. Vi havde i anden uge 24 ud af 28 børn. Men kun de samme antal hænder.
- Jeg mangler sparring med mine nærmeste kolleger. Arbejder alene med en gruppe børn hele dagen.

- Konstant nye regler, der gør det megasvært at "logistikke", når man har institution i xx UDEN egen legeplads!!
- Særligt afleveringssituationer i døren.
- Svært at være i dialog med kollegaer og forældre.
- Mindre gruppe belaster den enkelte medarbejder. Føler sig isoleret hele dagen, svært at være "på" hele tiden, hårdt fysisk og mentalt med afspærringer, børn græd meget, de var frustreret over afspærringer og ikke kunne gøre, som de plejer, de græd over udvidet hygiejneregler m.m.
- Zoneopdeling giver vanskelige kår for den frie leg og at følge børnenes spor. Der er meget praktisk arbejde i dørvagter og vask af legetøj.
- Vi kan ikke bruge alle institutionens materiel.
- Afgrænsede områder, som er svære for børnene at forstå, at de skal blive i.
- Det tager tid at vaske hænder, spritte af osv.
- Ja, jeg synes, det er svært, at vi, som arbejder i børnehaven, har lært børnene at være selvhjulpne og nu intet må gøre selv.
- Mindre kontakt til forældre, mindre rengøring.
- Uklarhed om fælles fodslag.
- At børnene skal være inddelt i grupper.
- Ufleksibelt, da jeg i perioder havde en børnegruppe, hvor mit fravær ville betyde, børnene ikke kunne komme i børnehaven. Store krav til omstillingsparathed, da hver lempelse betød ændrede arbejdsforhold, mødetid og børnegruppe.
- Aflevering og afhentning, for lidt personale til ekstra opgave, indkøring af nye børn burde pauses, for uklare retningslinjer, presset personale og ledelse, børn i zoner, som blev underkendt i behov af relationer eller legetøj hver dag.
- Alle vores normale rutiner er væk, og rammerne er forandret. Der har været behov for stor omstilling for alle.
- Kan være svært for børn at forstå, at man som voksen ikke måtte komme tæt på børn, som man ikke var i gruppe med, men plejer at være på stue med og tæt med!
- Vi er en institution uden legeplads, og de offentlige legepladser, vi normalt besøger, er reserverede til skoler mv. Vi må ikke tage offentlig transport.
- Har stået meget alene, da jeg har manglet mine kollegaer.
- At børnene skal holdes i zoner.
- Børn, der har brug for at kunne skærme sig eller trække sig, har haft svært ved det pga. zoneinddeling og fastlåst voksen.
- Det kræver mange ressourcer at vaske alt legetøjet. Det har været svært at dele børnene op pga. manglende plads i institutionen.

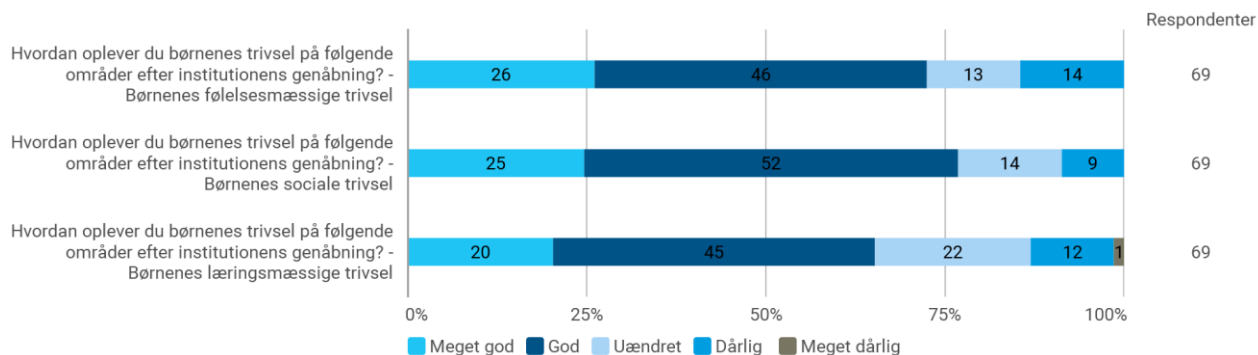
- Opdeling.
- Mangel på aktivitetsmuligheder pga. hygiejneregler.
- Børnenes manglende muligheder for at dyrke de relationer, de har på tværs af stuer/grupper – særligt udenfor hvis de kan se hinanden, men ikke lege sammen pga. zoneopdeling.
- Det er svært at få en mødeplan til at gå op, uden at personalet får mange overarbejdstimer. Ligeledes mister personalet relationer til mange af børnene og børnene i mellem, pga. opdelingen.
- Føler det har været mere presset at være på arbejde. For meget rengøring.
- Usikkerhed blandt personale og derfor uklare signaler til børnene.

Fra de forskellige kommentarer indsat i ovenstående kan der ligeledes inddeles en række overordnede grupperinger af forskellige vanskelige situationer, som det pædagogiske personale vurderer at have oplevet i genåbningsfaserne:

- Flere peger på uklare regler og måder at organisere arbejdet på fra kommunalt niveau, der medvirker til usikkerhed.
- Behovet for at være sammen med kollegaer og modtage faglig sparring.
- Bekymringer for børn, der skal indkøres eller afsluttes i daginstitution.
- Mange oplevelser af at skulle håndtere/bruge tid på vask af legetøj, generel hygiejne og afstandskrav/zoneopdeling af børnenes hverdag.
- Oplevelser af ikke at have tilstrækkelige fysiske muligheder for at skabe en god hverdag for børnene, fx grundet i fysiske forhold i institutionerne.
- Erfaringer med at der – især i begyndelsen – manglede tilstrækkeligt personale til at kunne udføre de mange opgaver, der skulle følge Sundhedsstyrelsens og regeringens retningslinjer.

På spørgsmål, der direkte knytter an til børnenes trivsel og udvikling efter genåbning af daginstitutionerne, er det pædagogiske personale blevet bedt om at svare på, hvordan de oplever børnenes følelsesmæssige, sociale og læringsmæssige trivsel i genåbningsfaserne.

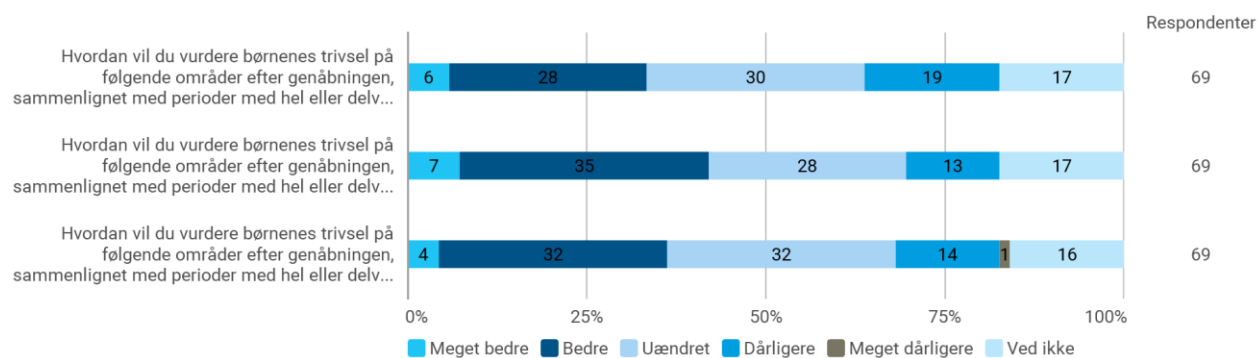
Figur 15.

Som ovenstående figur viser, så oplever langt størstedelen af det pædagogiske personale, at børnenes trivsel er enten meget god eller god efter genåbning af daginstitutionerne. Særligt børnenes sociale trivsel træder frem her, hvor 25 % peger på, at trivslen er meget god, og 52 % peger på, at trivslen er god. Interessant er det, at den nedenstående figur 16 samtidig viser, at børnenes trivsel vurderes bedre på en række områder efter genåbningen sammenlignet med perioder med hel eller delvis nedlukning under COVID-19 pandemien.

Her ses igen også betydningen af børnenes sociale trivsel som et forhold, som det pædagogiske personale er optaget af. 7 % af personalet angiver, at børnenes sociale trivsel er blevet meget bedre, og 35 % angiver, at børnenes sociale trivsel er blevet bedre under genåbningen set i forhold til perioder med hel eller delvis nedlukning af daginstitutionerne.

Figur 16.

Andet tidsmæssige nedslag – daginstitutionsledernes perspektiver på det pædagogiske arbejde

Under dette afsnit udforskes daginstitutionslederes vurderinger, oplevelser og erfaringer med daginstitutionernes indsatser og betydning under COVID-19 pandemien set fra deres ståsteder og positioner (Dreier, 2004). Forskningsinterviewene med lederne har særligt rettet sig mod at komme tættere på de besvarelser, der er kommet frem fra spørgeskemaundersøgelserne, og særligt tre overordnede spørgsmål har styret forskningsinterview:

1. Hvordan vurderes børns trivsel og udvikling under COVID-19 pandemien med afsæt i lederne vurderinger?
2. Hvordan er den pædagogiske hverdag blevet tilrettelagt som følge af de sundhedsfaglige retningslinjer?
3. Hvordan vurderes det, at det pædagogiske personale arbejder og håndterer COVID-19 pandemien både i forhold til hverdagens pædagogik sammen med børn og forældre, i forhold til sundhedsfaglige retningslinjer såvel som i forhold til det pædagogiske personales egen sundhed, sikkerhed mod smitte og faglige trivsel?

Børns trivsel og udvikling under COVID-19 pandemien

De ledere, der har deltaget i forskningsinterview, peger stort set alle på, at børn, som kommer fra såkaldt ressourcestærke hjem, har haft det "rigtig godt" under den første nedlukning af samfundet, hvor daginstitutionerne havde lukket og udelukkende udførte nødpassning for forældre, der udførte såkaldt samfundskritiske funktioner samt for familier i sårbare og udsatte livsforhold.

Lederne vurderer, set fra deres ståsteder og perspektiver, at børnene tilsyneladende har haft det godt hjemme i familierne under nedlukningen, og dette har kunnet afspejles, da børnene begyndte at komme tilbage i dagtilbud i løbet af april 2020.

At denne gruppe børn har været i trivsel under selve nedlukningen, blev tydelig for flere af lederne under genåbningsfaserne. Mange børn kom tilbage med stor energi og glæde, fortæller en af lederne og peger særligt på, at den sproglige udvikling har været markant, mens børnene har været hjemme sammen med forældre og søskende. Ligeledes var mange børn fyldt med historier og fortællinger om, hvad de havde lavet sammen med deres forældre, og virkede gennemgående til at have haft det "rigtig dejligt" sammen med familien.

Samtidig peger datamaterialet på, at daginstitutionslederne vurderer, at børnene også har været i god trivsel, da de kom tilbage til daginstitution efter nedlukningsperioden, og fortsat

generelt er i god trivsel hen over forår og det tidlige efterår. Lederne peger også på, hvordan de og det pædagogiske personale har fastholdt deres forståelser af, hvad daginstitutionspædagogik handler om; gode hverdage for børnene med fokus på leg, trivsel og udvikling, og at dette skulle fastholdes, også selvom daginstitutionerne genåbnede under en pandemi (Svinth, 2020; Petersen, 2020). Samtidig peger datamaterialet på, at den pædagogiske tilgang med fokus på omsorg i forhold til hverdagens pædagogiske arbejde udgør rammen for, hvordan arbejdet tilrettelægges (Nygren, 1999; Petersen, 2009).

Fra forskningsinterviewene med lederne betones, hvorledes børnene har håndteret pandemien dels gennem hjælp fra deres forældre og dels gennem hjælp fra det pædagogiske personale og de andre børn i daginstitutionen. Børnene vurderes generelt at have "godt styr på det"; de håndterer afspritning og håndvask, og de håndterer hverdagen i daginstitutionen, hvor de skal være i bestemte grupper med de samme børn hver dag. Ligeledes peger flere af lederne på, at selv helt små børn "har godt styr på retningslinjerne", selvfølgelig med afsæt i deres alder. Børnene ved, at det er vigtigt at vaske hænder og spritte hænder af, og vurderes generelt at være i trivsel trods COVID-19 pandemien.

"... altså hos os har vi gjort meget for, at børnene ikke skulle være bange for COVID-19. Vi har brugt meget tid både med børn og forældre på at fortælle, hvad COVID-19 er, således at børnene kan forstå det i forhold til deres alder..." (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, september 2020).

En af lederne peger på, at det har været vigtigt ikke at gøre de små børn angste for virussen. I personalegruppen har de således brugt tid på at tale om, hvordan de håndterer dette for ikke at skabe bekymring hos børnene.

"Ja, vi gør det samme som altid... tæt kontakt med børnene, trøster, holder i hånd, giver knus... det er jo også en måde at vise børnene, at de ikke skal være angste og bekymrede... hvis vi voksne er rolige og gør det, vi plejer" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, september, 2020).

For børn og familier, der befinder sig i sårbare og udsatte positioner, har det i nedlukningsfasen været således, at denne gruppe børn har haft mulighed for at komme i nødpasning.

En af lederne, som er leder i en daginstitution, der har mange børn og familier, som befinder sig i udsatte livsforhold, fortæller, at de under nødpassningen arbejdede meget målrettet på, at denne gruppe børn kom i nødpassning hver dag under selve nedlukningsperioden og ligeledes i genåbningsfaserne.

Flere ledere fortæller, at de har sørget for at have kontakt med familier, som de var bekymrede for under nedlukningen ved at ringe flere gange om ugen og særligt opfordre til at

sende deres barn i vuggestue eller børnehave. Samtidig peger flere af lederne også på, at denne gruppe af forældre generelt har haft sværere ved at håndtere COVID-19, forstået således at både nedlukningsperioden samt genåbningsfaserne har været svære at komme igennem.

Under forskningsinterview med en af lederne forklarer hun uddybende, hvorledes netop denne gruppe forældre i forvejen kan have meget få følelsesmæssige ressourcer til at håndtere hverdagen, og at selve pandemien har medført, at forældrene har oplevet mere angst, uro og bekymring for, hvad pandemien betød, hvor farlig den var, og hvilke konsekvenser pandemien havde for deres helbred og hverdag.

"En angst og uro som ofte løb afsted med forældrene", forklarer lederen, og som krævede, at både leder og pædagogisk personale tog særligt vare på disse forældre og hjælp dem med at strukturere hverdagen og lave klare aftaler om, hvornår barnet skulle være i dagtilbud.

Samtidig peger flere af daginstitutionslederne på, at netop denne gruppe børn synes at have profiteret af både nedlukning og genåbningsfaserne i daginstitutionerne. Særligt genåbningsfaserne, hvor de sundhedsfaglige retningslinjer krævede, at børn skulle være i små grupper i løbet af dagen med det samme pædagogiske personale, peges frem i datamaterialet som noget, der har haft stor betydning for denne gruppe børns trivsel og udviklingsmuligheder.

En af lederne forklarer uddybende, at hverdagen i daginstitutionen omfattede, at børnene blev inddelt i små grupper på mellem 4-6 børn, som var sammen hele ugen og med det samme personale. Børnene var således ikke som ellers samlet på en stue med "24 børn og forskellige voksne", men udelukkende i de små faste grupper, der var de samme grupper hver dag og ugen igennem. Denne viden stemmer i væsentlig grad overens med forskningen på området knyttet til børn i udsatte positioner inden for dagtilbudsforskningen, hvor netop en struktureret pædagogisk hverdag, børn i små grupper, tæt kontakt til det pædagogiske personale såvel som aktiviteter, der støttes af voksne, er peget frem i flere forskningsstudier (Petersen, 2019).

Særligt peges på, at de børn, som både ledere og pædagogisk personale generelt er meget opmærksomme på og særligt bekymrer sig for, begyndte at vise flere kompetencer, fx i form af at kunne deltage i leg, være med i aktiviteter og ligeledes øge deres ordforråd. Men særligt peges på denne gruppe børns sociale kompetencer; det at kunne være sammen med andre børn, komme ind i et fællesskab og være med til at foreslå aktiviteter og håndtere hverdagen, beskrives som særligt tydelige udviklingsmæssige markeringer for denne gruppe børn – også på tværs af de dagtilbud, hvor dagtilbudsledere har bidraget til forskningsprojektet.

Dette fund stemmer i væsentligt grad overens med resultaterne fra spørgeskemabesvarelsenerne for både det pædagogiske personale og daginstitutionslederne.

Der er tilsyneladende nogle muligheder forbundet til denne omlægning af det pædagogiske arbejde, som gør noget godt for denne gruppe børn; små grupper dagen igennem, ingen skift i forhold til det pædagogiske personale og ligeledes aktiviteter, der hele tiden bliver fulgt tæt og understøttet af pædagogerne.

Netop betydningen af små grupper, det samme pædagogiske personale gennem dagen og ugen såvel som aktiviteter, der hjælper børn ind i fællesskaber og leg, er også betonet i forskningsfeltet knyttet til dagtilbuddets indsatser og betydning for børn i udsatte positioner (Petersen, 2019).

Adskillige forskningsstudier har således indkredset, at netop disse pædagogiske forhold og faktorer har særlig betydning for denne gruppe børn og hjælper dem til at kunne overskue og koncentrere sig i forhold til deltagelse i leg, at kunne fordybe sig i aktiviteter og være trygge ved, at det er de samme voksne, der er omkring dem og følger deres hverdag, trivsel og udvikling.

En gruppe af børn, som flere af dagtilbudslederne peger på, de har været og fortsat er bekymrede for, er børn med etnisk minoritetsbaggrund. Det gælder langt fra alle børn med etnisk minoritetsbaggrund, men særligt denne gruppe børn, som samtidig også vurderes til at befinde sig i udsatte positioner. Flere af daginstitutionslederne, og især dem der arbejder i daginstitutioner, hvor der er en høj andel af børn med etnisk minoritetsbaggrund, peger på, at både under nedlukningsfasen såvel som under de forskellige genåbningsfaser har det været næsten umuligt at få denne gruppe børn i daginstitution.

Under forskningsinterview med en af lederne forklarer hun, at børn med etnisk minoritetsbaggrund, som samtidig også kommer fra hjem, hvor der "ikke er så mange ressourcer", stort set ikke har været i daginstitution, siden nedlukningen begyndte i marts måned 2020 og frem til august 2020. I august måned begyndte det at hjælpe, og børnene begyndte så småt at komme tilbage, men det var næste et halvt år, hvor denne gruppe børn stort set ikke kom i daginstitution.

Daginstitutionslederen forklarer, at det er hendes vurdering, at mange af familierne var meget bange for COVID-19 pandemien og derfor holdt deres børn hjemme, også selvom hun ringede og talte med forældrene og opfordrede dem til at komme i daginstitution med deres børn.

Hvordan er den pædagogiske hverdag blevet tilrettelagt som følge af de sundhedsfaglige retningslinjer?

Alle ledere, som har deltaget i forskningsinterview, fortæller om, hvordan den pædagogiske hverdag er blevet tilrettelagt dels under nedlukning, dels under genåbningsfaserne i foråret og dels under selve hverdagen med pandemien hen over efteråret 2020.

Fra både spørgeskemabesvarelsenerne og forskningsinterview viser der sig en bredde i, hvordan daginstitutioner har haft lukket eller fungeret som nødpasning under selve nedlukningen i marts/april måned. Cirka halvdelen af de interviewede ledere havde helt lukket under denne periode, mens den anden halvdel havde nødpasning. For de lukkede institutioner var der dog ikke tale om, at ledelse og pædagogisk personale ikke var på arbejde, det foregik blot på anden vis. Der blev iværksat kontakt med børn og forældre, fx fordelt på det personale, der havde de respektive børn på stuen. Kontakt kunne omfatte både mails, telefonopringninger såvel som små aktiviteter med børnene via zoom, fx aftaler om at tegne tegninger, synge sange eller fortælle historier.

For de daginstitutioner, der fungerede som nødpasning, kunne der være børn i daginstitution hver dag, dog langt fra alle børn. Der var dels børn af forældre, der udførte samfundskritiske funktioner, som kom i dagtilbud, og dels børn, som ledere var bekymrede for i forhold til deres "hjemmeforhold" og børnenes sociale og emotionelle udvikling. For denne gruppe børn fortæller lederne, at de brugte meget tid på at tale med forældre, nogle gange hver dag eller flere gange om ugen, således at de hele tiden forsøgte at understøtte, at børnene kom i institution, om ikke andet "så blot nogle timer om dagen".

Ved genåbningsfasen blev der gennem Sundhedsstyrelsen tilrettelagt en lang række retningslinjer for, hvordan dagtilbud måtte åbne – med særligt fokus på især afstand, hygiejne, og at børnene skulle være så meget udenfor som muligt, samt at forældre særligt i børnehaven helst skulle aflevere og hente deres børn udenfor med henblik på at reducere risiko for smitte.

Både spørgeskemabesvarelsenerne samt forskningsinterview med daginstitutionsledere peger på et omfattende arbejde ude i daginstitutionerne for at omlægge og tage afsæt i de sundhedsmæssige retningslinjer for dagtilbud (se evt. en række af de retningslinjer, således som de er beskrevet i indledningen).

Generelt peger ledere på, at de har oplevet en stor hjælp, støtte og samarbejde med kommunerne under disse genåbningsforløb og omstilling af den pædagogiske hverdag i forhold til de sundhedsmæssige retningslinjer.

Særligt følgende træder frem i forhold til hverdagens pædagogiske praksis – især for genåbningsfaserne:

- *At alle børn blev inddelt i mindre grupper med det samme pædagogiske personale hver dag.*
- *At der blev tilrettelagt en hverdag, hvor børn og pædagogisk personale primært kunne være udenfor.*
- *At afstandskrav bevirkede, at mange institutioner ikke havde fysisk plads, og der blev derfor taget mange forskellige alternativer i brug for at have fysiske steder at være med børnene.*
- *At forældre skulle aflevere og hente deres børn udenfor – dog ser dette ud til at være undtaget for vuggestuebørn i flere af beskrivelserne.*
- *At der skulle reduceres i legetøj, således at der kun var særlige former for legetøj fremme, som kunne sprittes/vaskes af for at undgå smitte.*
- *At der generelt skulle afsprittes/vaskes af i løbet af dagen forskellige steder i institutionerne, fx kontaktpunkter/flader m.m.*

For efteråret 2020, da der blev foretaget forskningsinterview med dagtilbudsledere, var langt de fleste af disse retningslinjer stadig i funktion, dog med undtagelse af fx afstandskravet, og det pædagogiske arbejde var således begyndt at ligne "den normale hverdag igen". Børn var kommet tilbage på deres respektive stuer og blev nu også samlet i ydertimerne med de andre børn på andre stuer. Flere af lederne peger dog på, at de fortsat har meget rengøring og vægter dette højt i hverdagen. Flere af dagtilbudslederne peger også på, at de fortsat anbefaler forældrene at aflevere og hente udenfor, dog ikke for de små vuggestuebørn.

Samtidig viser datamaterialet for dette tidsmæssige nedslag også, at lederne nu oplever, at de for alvor skal håndtere smitterisiko, karantæne og testtider som en fast del af den pædagogiske hverdag.

"Det er virkelig rigtigt, at det nu er dansen med corona", som en af lederne udtrykker det under forskningsinterviewet. Hver dag opleves som et stort pres, da mange medarbejdere hele tiden er til test eller i karantæne, og der skal hele tiden findes vikarer til det daglige arbejde.

"... Ja, jeg kan give dig et eksempel. I sidste uge manglede jeg 9 medarbejdere, der enten var i karantæne eller ventede på at kunne blive testet, før de kunne komme tilbage på arbejde" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, oktober 2020).

"Det er fuldstændig skørt... nogle gange tænker jeg, at jeg slet ikke ved, hvordan vi får det til at hænge sammen i hverdagen. Hvis der kun mangler 2-3 medarbejdere, fordi de er til test eller i karantæne, så tænker jeg, det er en god dag, som vi nok skal klare at komme igennem..." (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, oktober 2020).

Samtidig skal lederne, det pædagogiske personale såvel som børn og forældre også håndtere, at stuer bliver lukket ned som følge af positiv COVID-19 test enten hos børn, deres familier eller det pædagogiske personale.

"Ja, i sidste uge måtte jeg lukke to stuer ned. Et søskendepar, de var på to forskellige stuer, de var begge blevet testet positive for corona, og de havde faktisk været i institutionen i flere dage. Så gik det stærkt. Min onsdag aften og nat gik med at lukke ned. Da jeg talte sammen, var det næsten 150 mennesker, der blev sendt hjem i isolation og test" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, oktober 2020).

Alle lederne, der har deltaget i forskningsinterview, peger på, at der har været store udfordringer forbundet med at få hverdagens pædagogiske praksis til at "hænge sammen".

Særligt indkredses for denne periode, og helt særligt for efteråret 2020, at det har været meget svært at få tilrettelagt hverdagen, da der konstant har været personale sygemeldt, enten fordi de havde været i kontakt med personer, der var konstateret positiv for COVID-19, eller selv havde symptomer. Det betød i hverdagen, at lederne konstant manglede personale til at varetage opgaverne i daginstitutionen.

Som en af lederne udtrykker det under forskningsinterviewet:

"Det har været under al kritik disse ventetider på tests. Hos mig har vi gennemsnitligt haft mellem 1 og 3 medarbejdere væk om ugen, fordi de skulle testes og være i isolation" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, oktober 2020).

"Der er ingen sygemeldinger i dag, så har vi haft en god dag" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, november 2020).

Flere af lederne peger også på, at det har været vanskeligt at fastholde det pædagogiske arbejde med læreplaner, virksomhedsplaner og andre formelle opgaver, der typisk knytter an til dagtilbudsområdet og pædagogikken i hverdagen.

Det har simpelthen været svært i praksis at arbejde med udviklingsplaner- og mål, når hverdagen i lange perioder efter genåbningen har handlet om, hvorvidt der var nok personale på arbejde, hvem der var sygemeldte, ventede på testresultater osv.

Der er af flere ledere oplevet et pres "oppefra", dvs. fra kommunerne, hvor alle konsulenterne på området sidder og varetager udviklingsopgaverne. Som en af lederne udtrykte det:

"... konsulentblokken skal jo også have noget at lave – de er jo ansat til at være kloge på vores område" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, oktober 2020).

Samtidig ses en tydelig fælles oplevelse på tværs af forskningsinterviewene, at lederne som følge af COVID-19 oplever at have "arbejdet i døgndrift" hen over det tidlige forår og forsommer. Arbejdsdagene har været lange, og flere fortæller, at de også arbejdede i påskeferien, i weekender og om aftenen.

Mere specifikt fortæller flere af lederne om alt det komplekse materiale, der skulle håndteres ved genåbningsfaserne, herunder også grundig information til forældre, varetagelse af forældre og personales bekymringer for smitte såvel som omlægninger af den pædagogiske hverdag.

Hvordan vurderes det, at det pædagogiske personale arbejder og håndterer COVID-19 pandemien både i forhold til hverdagens pædagogik sammen med børn og forældre, i forhold til sundhedsfaglige retningslinjer såvel som i forhold til det pædagogiske personales egen sundhed, sikkerhed mod smitte og faglige trivsel?

Fra interview med lederne foretaget i perioden august til oktober 2020, peges der på to samtidige forhold knyttet til det pædagogiske personale under COVID-19 pandemien, der særligt træder frem fra ledernes ståsteder og perspektiver (Dreier, 2004; Petersen, 2020).

Det ene forhold omfatter det pædagogiske personales håndtering af det daglige pædagogiske arbejde under pandemien og de arbejdsmæssige retningslinjer, der har styret deres arbejde, mens det andet forhold er forbundet til personale og ledelses egne oplevelser af deres sundhed og sikkerhed i forhold til at arbejde under en pandemi.

Under det første forhold, der særligt træder frem som betydningsfuldt for lederne, er de måder, hvorpå det pædagogiske personale har håndteret de udfordringer, dilemmaer og problemstillinger, der har været forbundet til daginstitutionens pædagogiske hverdag under COVID-19 pandemien.

"Der har været rigtig mange rutsjebaner, forstår du? Altså at jeg stadig har personale, der står op, efter det psykiske pres de har været igennem, det er helt ufatteligt..." (Forskningsinterview med dagtilbudsleder, oktober, 2020)

Flere af lederne indkredser, hvordan det første halve år af genåbningen i høj grad var karakteriseret ved omstillinger og ændringer, der hele tiden skulle følge de kommunale såvel som de sundhedsmæssige retningslinjer. Disse omstillinger og ændringer, som både var i forhold til det pædagogiske personales hverdag, men som også var omstillinger og ændringer, der

ofte kunne ske her og nu om morgenen, når personalet mødte ind på arbejde, eller om aftenen, hvis der kom nye retningslinjer eller meldinger om smitte blandt børn, forældre eller personale.

Hverdagene var præget af stor uforudsigelighed, og det pædagogiske personale har måttet arbejde under denne uforudsigelighed både i genåbningsfaserne såvel som i efteråret, hvor den pædagogiske hverdag skulle foregå samtidig med COVID-19 pandemien, betoner flere af lederne.

"Jeg bliver ringet op af en medarbejder om eftermiddagen... en mor har fortalt, at hendes barn er testet positivt for COVID-19... ja, så er det bare på med arbejdstøjet... så er jeg på arbejde hele aftenen. Alle de officielle kanaler skal underrettes. Forældre skal informeres om, at der er smitte, stuen skal nedlukkes, medarbejdere sendes hjem og testes ... ja jeg kunne blive ved... Da det er næsten midnat, har jeg været rundt om det hele, tror jeg, og kan gå i seng. Det bliver nok senere, jeg sover, for jeg ligger og gennemgår det hele i hovedet i sengen... du ved, det kører rundt, og kl. 06.30 skal jeg jo op igen og på arbejde (Forskningsinterview med dagtilbudsleder, oktober 2020).

Det andet forhold, der skal uddybes under dette afsnit, er det forhold, der knytter an til, at det pædagogiske personale har været fysisk på arbejde med børn under selve pandemien. Dette forhold at være fysisk på arbejde under en pandemi, har det pædagogiske personale delt med mange andre af velfærdsstatens professioner, herunder fx skolelærere, men også med pædagoger, der arbejder inden for det social- og specialpædagogiske område med fysisk og psykisk handicappede borgere eller socialt udsatte i samfundet og inden for de relationsbaserede professioner (Nygren, 2004; Nygren & Fauske, 2010).

Under forskningsinterview med de respektive daginstitutionsledere fik de alle spørgsmålet om, hvorvidt det pædagogiske personale udtrykte bekymring for at gå på arbejde hver dag under pandemien, særligt set i lyset af det første halve år af pandemien, hvor viden på området endnu var ny.

Fælles for lederne er, at de ikke har oplevet, at pædagogerne generelt var bekymrede for at gå på arbejde hver dag og fysisk være sammen med børnene.

"... vi fik jo at vide, at det ikke var hos børnene, at der var smitte – især ikke blandt de små børn..."
(Forskningsinterview med daginstitutionsleder, september 2020).

Tættere på dette spørgsmål kan der dog indkredses forskelle, der primært begrundes i det pædagogiske personales alder. Jo yngre medarbejdergruppe, jo mindre bekymring for at gå på arbejde og risikere at blive smittet. Jo ældre medarbejdere eller medarbejdere, der selv

har kroniske lidelser eller skal tage vare på familie, hvor der er personer i de såkaldte risikogrupper, jo mere bekymrede har det pædagogiske personale været undervejs.

På tværs af forskningsinterviewene med lederne er denne bekymring hos det pædagogiske personale søgt håndteret. Det har været nødvendigt at træffe nogle individuelle aftaler for personale, der er ældre og samtidig har nogle af de kroniske lidelser, som bringer dem i "særlig risiko".

Generelt peger datamaterialet dog på, at langt de fleste medarbejdere har været på arbejde hver dag og har formået at håndtere bekymringer for smitte, særligt ved at "have en god personalegruppe".

En god personalegruppe uddybes som en gruppe, der er vant til at arbejde sammen, og som er gode til at diskutere og finde løsninger på problemstillinger, fortæller en af lederne under interviewet. Hun fortæller, at hun er "meget imponeret" over, hvor rolige hendes medarbejdere har håndteret hverdagens arbejde under pandemien.

"De har været helt fantastiske. Jeg tror faktisk de sammen besluttede, at det skulle de nok klare sammen" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, september 2020).

Tredje tidsmæssige nedslag – daginstitutionsledernes perspektiver på det pædagogiske arbejde, børns trivsel og det pædagogiske personale under den anden nedlukning af samfundet

Det tredje tidsmæssige nedslag, hvor der er foretaget forskningsinterview med daginstitutionsledere, er foretaget i perioden januar 2021-februar 2021 og blev iværksat som følge af, at samfundet blev lukket ned mellem jul og nytår.⁹ I forbindelse med denne såkaldte anden nedlukning af samfundet som følge af stigende smittetryk med COVID-19 samt information fra regeringen om nye mutationer, bl.a. den såkaldte britiske variant, var regeringens udmelding, at dagtilbud fortsat skulle holde åbent og derfor ikke overgik til såkaldt nødpassning, således som det var tilfældet i foråret.

At dagtilbud fortsat skulle holde åbent, bevirkede, at der blev foretaget en anden runde med forskningsinterview blandt en række daginstitutionsledere. Under dette andet tidsmæssige nedslag blev der særligt i forskningsinterviewene fokuseret på, hvordan ledere og pædagogisk personale håndterede denne periode af pandemien, hvor en stor del af samfundet var

⁹ Jf. pressemøder fra Statsministeriet under jul og nytår, hvor det blev meddelt, at samfundet lukkede ned som følge af stigende smittetryk og nye mutationer i pandemien.

lukket ned, samtidig med at dagtilbud var åbne. Skoler, fritidshjem og fritidsaktiviteter såvel som ungdoms- og videregående uddannelser blev lukket ned for fysisk fremmøde, mens undervisning blev omlagt til virtuelt fremmøde.

Når dette for nuværende sidste tidsmæssige nedslag er relevant at medtage i det samlede forskningsforløb, er det særligt med afsæt i, at netop dagtilbud forblev åbne for børn og forældre og medvirker til, modsat i forårets første nedlukning, at indkredse, hvordan lederne oplever at holde daginstitutioner åbne, mens andre offentlige institutioner for børn og unge er lukkede for fysisk fremmøde. Ledere, pædagogisk personale, børn og forældre har således på forskellig vis været samlet fysisk, mens større børn har været til hjemmeundervisning, og mange forældre har arbejdet hjemmefra.

Meget af det, som allerede er indkredset fra de foregående tidsmæssige nedslag, gør sig fortsat gældende under dette tredje og sidste forskningsmæssige nedslag for perioden januar-februar 2021. Hverdagens forandringer, vanskeligheder med at kontrollere, hvordan den pædagogiske hverdag kan forløbe, karantæneforløb såvel som nedlukning af stuer, herunder hjemsendelse af børn, forældre og pædagogisk personale træder stadig frem under forskningsinterview med lederne på tværs af datamaterialet.

Fælles for mange af lederne, der har bidraget med forskningsinterview i anden runde, er imidlertid særligt to forhold, der træder frem i analyserne af datamaterialet; det ene forhold knytter an til forældrene, mens det andet forhold er forbundet til det pædagogiske personale.

Forholdet knyttet til forældrene til børn i daginstitutionerne handler særligt om, at børnefamilierne vurderes at leve under meget pressede hverdagsforhold under denne anden nedlukning af samfundet. Fra ledernes perspektiver (Dreier, 2004) peges dette tydeligt frem som en bekymring for børnefamilierne generelt under pandemien. En af dagtilbudslederne betoner, at det er hårdt for børnefamilierne i denne periode. Der peges på, at forældre, som ellers betragtes som ressourcestærke, virkelig er begyndt at have det hårdt.

"Jamen, nu oplever jeg forældre, der har meget svært ved at få det til at fungere... børn hjemme, der skal hjemmeundervises – måske 2 børn, samtidig med at både mor og far skal arbejde hjemme..." (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, februar 2021).

Tilsvarende peges på under forskningsinterview med en anden leder, der synes, hun bruger meget tid på at tale med forældre, der "virkelig har det svært nu". Netop i denne daginstitution måtte de ugen forinden nedlukke to stuer på grund af COVID-19 virus og sende både pædagogisk personale og børn hjem. Flere forældre gav udtryk for, at nu "magtede de snart ikke mere". Lederen fortæller, at hun bruger meget tid på at tale med forældre, støtte, trøste

og hjælpe med, at forældrene også kommer igennem denne svære periode med nedlukning, hjemmearbejde og hjemmeundervisning.

"Du må forstå, at nogle af vores forældre også er selvstændige erhvervsdrivende... nogle af dem kan jo ikke arbejde, når børn er hjemme, og slet ikke hvis det er små børn, og derfor kan de heller ikke tjene penge... det er rigtig slemt" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, februar 2021).

"Da jeg måtte lukke en stue i sidste uge, var der en mor, der græd hos mig. Hun kunne simpelthen ikke mere. Når hendes barn var hjemme, kunne hun ikke passe sit arbejde" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, januar 2021).

Generelt peges der på, at lederne bruger meget tid på at støtte forældrene og hjælpe med at finde løsninger på, hvordan hverdagene skal "hænge sammen".

"... altså vores forældre, de er meget ressourcestærke. De plejer at klare alting selv, men nu er det svært for dem" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, februar 2021).

Under forskningsinterviewet med en af lederne drøftes, hvordan hun oplever forældrene som pressede. Flere eksempler gives først og fremmest i forhold til, at der kan være konflikter mellem forældre og børn ved aflevering og afhentning af børn, noget de ellers sjældent oplever i denne daginstitution. Forældrene er pressede på tid. De skal hjem og arbejde, og de skal sørge for, at de større børns hjemmeundervisning fungerer. Så er der ikke så meget overskud og tålmodighed, og det bliver svært for forældrene.

Samtidig betoner flere af lederne, at de børn, der befinder sig i udsatte positioner, fortsat kommer i dagtilbud hver dag, også selvom forældrene måske ikke er på arbejdsmarkedet eller i uddannelse.

Forældre, der befinder sig i sårbare og udsatte livsforhold, understøttes af flere af lederne til, at deres børn kommer i dagtilbud hver dag, også selvom forældrene er hjemme.

En af lederne påpeger, at der også er økonomiske forhold, der her gør sig gældende.

"... vi taler jo om forældre, som i forvejen ikke har mange penge, og hvis de så har større børn hjemme hele dagen, så bliver de endnu mere pressede økonomisk. Det taler jeg med dem om og siger til dem, at de endelig skal komme med deres børn, jeg ved jo godt, hvad mad og bleer koster. Det er rigtig svært for dem" (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, februar 2021).

Endvidere betones, hvorledes det er meget bedre for denne gruppe børn at være i daginstitution, hvor der både er en pædagogisk hverdag med leg og fællesskaber med andre børn og samtidig muligheden for at få sund kost i løbet af dagen.

Det andet forhold, der særligt træder frem i dette tredje tidsmæssige nedslag i forskningsprocessen, er ledernes vurderinger af det pædagogiske personales trivsel under denne tidsperiode af COVID-19 pandemien.

Flere af lederne peger særligt på, at det pædagogiske personale er meget trætte efter et hårdt år med mange omvæltninger og forandringer i hverdagen.

Det, der er særligt udfordrende, er de mange omlægninger af den pædagogiske hverdag, som foregår nogle steder dagligt. Hvordan hverdagen skal forløbe, afhænger i høj grad af smitte med COVID-19. Hvis der er børn, forældre eller medarbejdere, der er testet positive eller har været i såkaldt nær kontakt, så skal stuer lukkes ned, børn og pædagoger sendes hjem, og alle skal i test og isolation.

Disse omlægninger foregår ganske hurtigt, og selvom det pædagogiske personale nu er blevet vant til at håndtere dette, er det også tydeligt for flere af lederne, at det pædagogiske personale er udmattede af disse vilkår. Det kræver hver gang, at hverdagen omlægges, og det pædagogiske personale skal være hjemme, herunder også forbundet med bekymring for selv at være blevet smittet, eller at man har udsat sin familie for smitte.

Særligt det pædagogiske personale, som er i de såkaldte ældre aldersgrupper og samtidig har nogle kroniske lidelser såvel som det personale, der har børn og familier samt ældre og sårbare i deres familier, lever dagligt med bekymringer for at blive smittet og bringe smitte med hjem. Dette er blevet et vilkår i deres arbejde og er samtidig for flere blevet en bekymring, som de også går på arbejde med hver dag.

Daginstitutionslederne beretter om, hvordan dette forhold, som de alle nu skal håndtere i hverdagens pædagogiske praksis, og at det naturligvis træder forskelligt frem hos det pædagogiske personale. Nogle er meget bekymrede hver dag. Giver udtryk for ængstelse og uro og har svært ved at håndtere hverdagens pædagogiske arbejde. Andre er mere rolige, især hvis de hører til gruppen af unge, der ikke angives at være i særlig risiko som følge af smitte.

Hvordan dette spænd mellem pædagogisk personale, der er bekymrede, og pædagogisk personale, der ikke er bekymrede, håndteres af lederne, træder forskellige frem blandt de interviewede ledere. Dog peger datamaterialet på, at lederne arbejder meget målrettet på, at overholdelse af alle retningslinjer er en af måderne, der kan reducere bekymringer. Som en af lederne fortæller under forskningsinterviewet, så har hendes tilgang været, at alle sundhedsfaglige retningslinjer skal overholdes og være synlige for det pædagogiske personale hele tiden, således at det kan skabe ro og klarhed i hverdagen.

”Jeg har nok været en helt ny slags leder, tror jeg. Jeg har sat retningslinjerne og har krævet, at alle fulgte dem. Ikke noget med at lave om på noget” (Forskningsinterview med daginstitutionsleder, januar 2021).

Flere af lederne, der har deltaget i forskningsinterview i dette tidsmæssige nedslag, peger også på, at nu kører testforløbet endeligt efter lang tid med lange ventetider og vanskeligheder med at blive testet.

Det har således hjulpet meget, at det pædagogiske personale nu kan blive testet ugentligt og dermed både kan skabe lidt ro for deres eget liv såvel som deres hverdag i den pædagogiske praksis. Det at blive testet jævnligt ser ud til at skabe en form for tryghed, der især handler om, at ”man ikke går rundt og smitter andre uden at vide det”, som en af lederne peger på. Den ugentlige testning, og i det hele taget den øgede adgang til testning, er blevet et værktøj i det pædagogiske arbejde, der således ser ud til at hjælpe det pædagogiske personale til hele tiden at kunne følge risikoen for smitte. Flere af lederne peger på, at netop dette forhold ser ud til at hjælpe med, at flere af medarbejderne oplever at opnå lidt mere kontrol over deres arbejdsuge.

Samtidig peger flere af lederne på, at det pædagogiske personale generelt er trætte og udmattede. Særligt betones, hvorledes det er vanskeligt på grund af restriktioner at afholde personalemøder og andre typer af møder, hvor det pædagogiske personale er samlet og kan drøfte pædagogikken og hverdagen.

En af lederne fortæller, at hun gennem snart et år har arbejdet med, at der afholdes personalemøder via zoom, således at det pædagogiske personale på tværs af stuerne ikke blandes med hinanden af hensyn til smitte. Dette er en løsning, som hun på den ene side vurderer er funktionel, men som samtidig også rummer begrænsninger, da møderne bliver meget korte og mest brugt til fælles information. Egentlige personalemøder, hvor der arbejdes med udvikling, omlægning og forandring i den pædagogiske praksis, er svære at afholde, hvilket også betyder, at det pædagogiske personale fungerer stueopdelte og således primært har meget begrænsede muligheder for at diskutere deres arbejde med hinanden.

Konklusion

Denne rapport har præsenteret en række resultater af et forskningsprojekt, der har udforsket daginstitutioners indsatser og betydning for pædagogisk personale, børn og forældre under COVID-19 pandemien. Projektet har fulgt en tidsperiode fra Danmark officielt blev "lukket ned" den 11. marts 2020 og frem til 1. marts 2021 med tre empiriske nedslag. Første empiriske nedslag blev foretaget i slutningen af april 2020, hvor en spørgeskemaundersøgelse blev iværksat rettet mod henholdsvis daginstitutionsledere og pædagogisk personale. Denne spørgeskemaundersøgelse forløb i perioden april til slutningen af juni og omfattede et fokus på både nedlukning af landets daginstitutioner i marts måned, nødpasning såvel som de forskellige genåbningsfaser, der forløb hen over foråret.

Det andet empiriske nedslag er foretaget i perioden september 2020 til november 2020, hvor der er foretaget forskningsinterview med en række daginstitutionsledere. Her var formålet at komme tættere på en række af de fund, som trådte frem i spørgeskemaundersøgelsen, særligt med fokus på 1) børnenes trivsel og udvikling, 2) hverdagens pædagogiske praksis, og 3) det pædagogiske personales arbejde såvel som deres trivsel under pandemien.

Tre overordnede spørgsmål har således styret både opbygningen af spørgeskemaundersøgelserne såvel som forskningsinterview med daginstitutionsledere:

1. Hvordan vurderes børns trivsel og udvikling under COVID-19 pandemien med afsæt i dagtilbudsledernes vurderinger?
2. Hvordan er den pædagogiske hverdag blevet tilrettelagt som følge af de sundhedsfaglige retningslinjer?
3. Hvordan vurderes det, at det pædagogiske personale arbejder og håndterer COVID-19 pandemien både i forhold til hverdagens pædagogik sammen med børn og forældre, i forhold til sundhedsfaglige retningslinjer såvel som i forhold til det pædagogiske personales egen sundhed, sikkerhed mod smitte og faglige trivsel?

Som grundlag for selve forskningsprojektet har en række centrale forskningsspørgsmål været styrende for dataindsamlingsprocessen.

Forskningsprojektet har arbejdet med følgende centrale forskningsspørgsmål:

1. På hvilke måder er nedlukning såvel som den gradvise genåbning af daginstitutioner foregået for både pædagogisk personale, børn og forældre?

2. Hvordan oplever det pædagogiske personale og daginstitutionsledere, at disse nedluknings- og genåbningsindsatser såvel som hverdagen med at håndtere COVID-19 pandemien får betydning for børnenes hverdag, deltagelse, trivsel og udvikling?
3. Hvilken betydning har både nedlukningen og genåbningen såvel som hverdagen med pandemien i daginstitutionen for børn og forældre i sårbare, udsatte og marginaliserede positioner?
4. Hvordan bidrager daginstitutioner og den pædagogiske profession til velfærdsstatens samlede indsatser under COVID-19 pandemien, særligt inden for det småbørnspædagogiske område?

Forskningsprojektets teoretiske grundlag hviler på traditionen for kritisk psykologi, hvor fokus er på, at viden udvikles sammen med daginstitutionsledere og pædagogisk personale med afsæt i deres vurderinger og perspektiver forbundet til deres pædagogiske arbejde i dagtilbud (Dreier, 2004; Kousholt, 2006; Petersen, 2009, 2020).

Både spørgeskemaundersøgelserne rettet mod daginstitutionsledere og pædagogiske personale samt forskningsinterview med en række ledere peger på, at langt størstedelen af de daginstitutioner, der har medvirket i undersøgelsen, har haft lukket under den officielle nedlukning af Danmarks offentlige institutioner i marts/april 2020. En række af de deltagende institutioner har dog ikke været lukket, idet de har fungeret som såkaldte nødpassningsinstitutioner i den officielle nedlukningsperiode. Nødpassningsinstitutionerne har tilsyneladende både været åbne for børn, hvis forældre arbejdede i såkaldte samfundskritiske erhverv, fx læger og sygeplejersker, og for børn, der vurderedes at befinde sig i sårbare og udsatte livsforhold og derfor vurderedes at have brug for det pædagogiske tilbud hver dag.

Den gradvise genåbning af daginstitutioner har omfattet alle de daginstitutioner, der har deltaget i forskningsprojektet, og er ifølge besvarelserne særligt fra lederne foregået i tæt samarbejde med de pågældende kommuner med afsæt i både regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer for genåbningsfaserne af daginstitutioner.

Knyttet til det første forskningsspørgsmål, der har udforsket, hvordan nedlukning og gradvis genåbning er foregået, indkredses særligt i datamaterialet, hvorledes fx krav om afstand, hygiejne/afvaskning af legetøj, børn i de samme små grupper hver dag, samt at forældre afleverer og henter uden for daginstitutionen er implementeret i de institutioner, der indgår i nærværende forskningsundersøgelse.

Datamaterialet peger ligeledes på, at ledere har følt sig fagligt rustet til at varetage de ledelsesmæssige opgaver med nødpassning og genåbning, om end det for flere har været meget tidsskrævende at varetage disse opgaver. Særligt peges på, at meget tid er gået med ekstra

opgaver i forbindelse med tilrettelæggelse og administration, men også med varetagelse af personaleforhold såvel som børn og forældre.

Ligeledes indkredser datamaterialet, at der har været mange såkaldt logistiske problemstillinger, der skulle løses; at få fysisk plads til alle børn, der opfyldte afstandskrav, at det pædagogiske personale både skulle varetage hverdagens pædagogiske arbejde med de små børnegrupper og samtidig skulle finde tid til rengøring/afvaskning af flader, legetøj og sovepladser. Nogle peger på, at det – især i begyndelsen af genåbningen – var meget vanskeligt at få hverdagen til at fungere, men også at det rent praktiske løste sig, når der kom ekstra ressourcer til at varetage fx rengøring og afspritning i løbet af dagen.

Flere af besvarelserne fra både det pædagogiske personale og ledere viser, at der er store forskelle i de muligheder, de forskellige daginstitutioner har haft for at varetage retningslinjerne fra regeringen og Sundhedsstyrelsen. Nogle daginstitutioner har haft gode fysiske udendørsforhold og dermed gode muligheder for at kunne være udenfor i løbet af dagen og holde god afstand mellem børnegrupper, mens andre daginstitutioner, som har været beliggende i mindre bygninger og med begrænset legepladsfaciliteter, har været udfordret i den første periode af genåbningsfaserne.

Hvordan genåbning af daginstitutioner er foregået, ser således primært ud til at afspejles i et fokus på fysiske rammer, administrationsopgaver og arbejdsdage, der for mange har været præget af uforudsigelighed og mange ekstra arbejdsopgaver.

Vedrørende det andet forskningsspørgsmål, som dette forskningsprojekt har udforsket knyttet til børnenes trivsel og udvikling i daginstitutionerne under COVID-19 pandemien, peges det frem i datamaterialet, at både ledelse og pædagogisk personale vurderer, at børnene overvejende har været i god trivsel under selve nedlukningen, men især også at de måder, hvorpå den pædagogiske hverdag er blevet tilrettelagt i genåbningen, har haft en positiv betydning for mange af børnene.

Både ledere og pædagogisk personale vurderer, at mange af børnene har profiteret af en hverdag, hvor børn er samlet i små grupper i tæt kontakt med det samme pædagogiske personale hver dag og hele dagen. Det betones i flere af besvarelserne, hvorledes netop disse forhold har hjulpet til fordybelse i aktiviteter og oplevelser af mere og tættere tid sammen med børnene, der har været godt for børnene. Særligt børnenes sociale trivsel og udvikling peges frem af det pædagogiske personale som væsentlig positiv i denne genåbningsperiode.

I datamaterialet belyses flere eksempler på, hvordan det pædagogiske personale vurderer, at flere af børnene trives væsentligt bedre med en pædagogisk hverdag, hvor de både er fysisk udenfor og leger og følges tæt af det samme personale dagen igennem. Flere steder

peger datamaterialet også på, at når forældre skal aflevere og hente børn udenfor, så skaber det en mere rolig dag for både børn og personale. Aflevering og afhentning tager tilsyneladende ikke så meget tid fra det pædagogiske personales arbejdsdag, når det foregår udenfor med klare sundhedsfaglige retningslinjer og vurderes heller ikke af personalet at være et problem for børnenes trivsel. Flere af besvarelsene peger på, at netop disse afleverings- og afhentningssituationer tilsyneladende også medvirker til færre konflikter mellem børn og forældre ved dagens begyndelse og afslutning.

Det tredje forskningsspørgsmål har haft et særligt blik på, hvordan daginstitutionen har haft betydning for børn i udsatte positioner og deres familier under COVID-19 pandemien. En række af de medvirkende daginstitutioner har fungeret som såkaldte nødåbningsinstitutioner, der ikke kun har modtaget børn, hvis forældre arbejder i samfundskritiske funktioner, men også modtaget børn, der befinder sig i sårbare og udsatte positioner. For både ledere og pædagogisk personale svares der overvejende entydigt, at for de børn, der ikke har været i daginstitutioner under den officielle nedlukningsperiode, og som samtidig er børn, som vurderes at befinde sig i udsatte positioner, har der været stor bekymring for denne gruppe børns trivsel og udvikling. Langt over halvdelen af både ledere og pædagogisk personale angiver, at de har været bekymrede for denne gruppe børn, såfremt de ikke har været i daginstitution i nedlukningsperioden.

Samtidig peger resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen rettet mod lederne, at 47 % af de forældre, som benyttede daginstitution i nødåbningsperioden, dvs. under den periode, hvor landets daginstitutioner officielt var lukket, er forældre i udsatte og sårbare livsforhold, fx af sociale og psykologiske årsager.

De opsamlende konklusioner vedrørende det fjerde og sidste forskningsspørgsmål forbundet til daginstitutionen og personalets betydning under COVID-19 pandemien peger i retning af flere samtidige vigtige forhold.

Først og fremmest at pædagogisk personale og ledere i daginstitutioner har arbejdet med børn og familier, for nogens vedkommende under selve nedlukningsperioden, og for alles vedkommende under de forskellige genåbningsfaser. Når dette betones her, er det for at pege på, at det pædagogiske personale som en del af velfærdsstatens professioner har været en af de store professioner, der har arbejdet under COVID-19 pandemien, og som samtidig også har arbejdet uden værnemidler og samtidig i tæt fysisk kontakt med børnene og i nogen tilfælde også med forældre.

Dernæst er det også væsentligt, at der har været en lang række sundhedsfaglige retningslinjer, som daginstitutionerne har skulle håndtere, men det er samtidig blevet betonet, at det

pædagogiske personale arbejder med børnene ud fra en pædagogik, der fortsat satte fokus på, at børn i alderen 0-6 år har brug for fysisk kontakt, omsorg, trøst og tæt samvær med pædagerne i løbet af dagen, og denne pædagogiske forståelse af dagtilbud er fortsat ind i COVID-19 pandemien både under nødpasning og genåbningsfaserne, såvel som i hverdagens håndtering af udfordringer forbundet til pandemien.

Ved afslutningen på dataindsamlingen, hvor forskningsinterview er foretaget med en række ledere, peges der samtidig på, at det nu er blevet "næsten en vane" at arbejde under disse uforudsigelige vilkår i hverdagens pædagogiske praksis. Ledere vurderer, at både det pædagogiske personale såvel som børn har accepteret, hvordan hverdagen ser ud. Samtidig peges der også på, at det pædagogiske personale er slidte nu. Der er ikke meget overskud tilbage. Restriktionerne bevirker, at det pædagogiske personale ikke kan samles og drøfte det pædagogiske arbejde, men hele tiden fungerer "stueopdelte" af hensyn til smitterisiko og forebyggelse af eventuel smittespredning. Samtidig foretages der fortsat meget afspritning og rengøring. Dog peges der også på, at selve testapparatet nu er "begyndt at virke", således at det pædagogiske personale nu kan blive testet ugentligt. Flere af lederne peger også på, at mange af forældrene lever under nogle meget pressede hverdagsforhold; børn der skal hjemmeundervises, samtidig med at der skal arbejdes hjemmefra. Forældre og børn, der skal i karantæne, fordi de har været i nære kontakter eller selv er blevet smittet. Hertil kommer også forældre, som har mistet deres arbejde under pandemien eller på anden måde er økonomisk presset, fx fordi de er selvstændige og har svært ved at tage fysisk på arbejde, når børn er derhjemme.

På samme tid medvirker datamaterialet i de tre tidsmæssige forskningsmæssige nedslag til at indkredse, at pædagogisk personale og ledelse i daginstitutioner har arbejdet med en omfattende omlægning af deres daglige arbejde med henblik på at følge regeringens og Sundhedsstyrelsens retningslinjer i forhold til fx hygiejne, børn i små grupper, udendørsaktiviteter og faste voksne i de samme børnegrupper hver dag. Omlægninger og forandringer, der har fulgt hele årets pandemiforløb, og særligt bevirket, at både ledere og pædagogisk personale har arbejdet under meget uforudsigelige hverdage i den pædagogiske praksis; sygdom, lukning af stuer som følge af smitte, mangel på personale er blot en række af de faktorer, der træder frem.

Referencer

Almenboligloven. (2019) Bekendtgørelse af lov om almene boliger m.v. LBK nr 119 af 01/02/2019. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=206725>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020a) "Udkast af 15. marts 2020. Input til Bekendtgørelse om lukning af dagtilbud, skoler, institutioner m.v. og om nødpasning i forbindelse med forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med COVID-19". Tilgået 30. juli 2020: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/mar/200315-bekendtgørelse-om-lukning-af-dagtilbud-skoler-mv.pdf?la=da>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020b) "Pressemeddelelse af 6. april 2020: Sådan åbner dagtilbud, skoler og uddannelsesinstitutioner i første fase". Tilgået 20. juli 2020: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2020/apr/200406-saadan-aabner-dagtilbud-skoler-og-uddannelsesinstitutioner-i-foerste-fase>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020c) "Nyhed af 13. april 2020: Her er rammerne for genåbning af dagtilbud, skoler og uddannelsesinstitutioner". Tilgået 21. juli 2020: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2020/apr/200413-her-er-rammerne-for-genaabning-af-dagtilbud-skoler-og-uddannelsesinstitutioner>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020d) "Retningslinjer for fase 2 i genåbningen for dagtilbud af 11. maj 2020" tilgået 30. juli 2020: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/maj/200513-retningslinjer-for-dagtilbud.pdf?la=da>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020e) <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/information-til-uddannelsesinstitutioner-om-coronavirus-covid-19/spoergsmaal-og-svar/dagtilbud>. Tilgået 21. juli 2020: <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/information-til-uddannelsesinstitutioner-om-coronavirus-covid-19/spoergsmaal-og-svar/dagtilbud>

Børne- og Undervisningsministeriet (2020f) "Retningslinjer for genåbning af dagtilbud af 6. april 2020" Tilgået 21. juli 2020: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/apr/200414-retningslinjer-for-genaabning-af-dagtilbud.pdf?la=da>

Christoffersen, M.N., et al., (2014) Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt. SFI. Det Nationale forskningscenter for velfærd.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) Opsamling af erfaringer gjort under COVID-19 i danske dagtilbud – april til juni 2020. Undersøgelse gennemført for Børne- og Undervisningsministeriet.

Dreier, O. (1997) Personal trajectories of participation across contexts of social practice. I: O. Dreier (Ed.), *Subjectivity and Social practice*. Aarhus: Center for Health, Humanity and Culture, Aarhus University Press.

Dreier, O. (2004) *Psykosocial behandling – en teori om et praksisområde*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Ertmann, B.V., (2016) *Brief review over eksisterende forskning om udsatte børn i dagtilbud*. København: Danske Professionshøjskoler.

Fröhlich-Gildhoff, K., & Rönnau-Böse, M. (2017) Prevention of exclusion: The promotion of resilience in early childhood institutions in disadvantaged area. *Journal of Public Health* 20(2), 131-139

Giordano, P. (2020) *I smittens tid. Vidnesbyrd fra pandemiens frontlinje*. Forlaget KLIM.

Højholt, C. (2005) *Forældresamarbejde, Forskning i fællesskab*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Jensen, N.R., Petersen, K.E., & Wind, A.K. (2012) *Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder*. Rapport. København: DPU, Aarhus Universitet.

Jensen, N.R., Petersen, K.E., & Wind, A.K. (2015) *Daginstitutioner i udsatte boligområder – pædagogisk udvikling i arbejdet med udsatte børn og familier. Et forsknings- og udviklingsprojekt*. Rapport. København: DPU, Aarhus Universitet.

Kousholt, D.B. (2006) *Familieliv fra et børneperspektiv – fællesskaber i børns liv*. Ph.d.-afhandling, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.

Magnuson, K., & Waldfogel, J. (2016) Trends in income-related gaps in enrollment in early childhood education: 1968 to 2013. *AERA Open* 2(2), 1-13.

Mortensen, N.P., Nøhr, K., & Lindeberg, N.H. (2020) Genåbning af børnehaver efter coronavirus/COVID19 – Resultater af spørgeskemaundersøgelse til børnehavedere om erfaringer fra genåbning. København: VIVE – Viden til Velfærd Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Munck, C.C.C. (2017) *Små børns fællesskabelse i en flertydig vuggestuepraksis*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.

- Nielsen, A.C. E. (2017) Bekymringsbarn blir til. En institusjonell etnografi av tidlig innsats som styringsrasjonal i barnehagen. Ph.d.-afhandling, Universitetet i Agder, Norge.
- Nygren, P. (1999) *Professionel omsorg for børn og familier: fra teori til værktøj*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Nygren, P. (2004) *Handlingskompetanse – om profesjonelle personer*. Gyldendal, Norsk Forlag.
- Nygren, P., & Fauske, H. (2010) *Handlekompetence og ideologi. Individ, profession og samfund*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Owen, A., & Anderson, B., (2017) Informal community support for parents of pre-school children: A comparative study investigating the subjective experience of parents attending community-based toddler groups in different socio-economic situations. *Journal of Early Childhood Research*, 15(2), 212-224.
- Petersen, K.E. (2009) *Omsorg for socialt udsatte børn. En analyse af pædagogers kompetencer og pædagogiske arbejde med socialt udsatte børn i daginstitutioner*. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Pædagogiske Universitetskole, Aarhus Universitet.
- Petersen, K.E. (2016a) Børn i udsatte positioner (kap. 12, p. 225-245). I: D.T. Gravesen (red.), *Pædagogik i dagtilbud*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, K.E. (2016b) Pædagogers arbejde i en samfundsmæssig kontekst (kap. 25, p. 484-502). I: D.T. Gravesen (red.), *Pædagogik i dagtilbud*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, K.E. (2019.) Dagtilbuddets betydning for børn i udsatte positioner. *Pædagogisk Indblik*, (2). DPU, Aarhus Universitets Forlag.
- Petersen, K.E (2020) Pædagogisk arbejde med tidlige indsatser, opsporing og underretning i dagtilbud. I: Villumsen, A.M., & K.E. Petersen (red.), *Opsporing og underretning i dagtilbud* (kap. 1, p. 19-36). København: Hans Reitzels Forlag.
- Qvortrup, A., Lundtofte, T.E., Christensen, V., Lomholt, R., Nielsen, A., Qvortrup, L., Wistoft, K., & Clark, A. (2020) Genåbningen af børnehaver efter Covid-19- nedlukninger Et børne- og forældreperspektiv. Institut for kulturvidenskaber, Syddansk Universitet og DPU, Aarhus Universitet.
- Sundhedsstyrelsen (2020a) "Materialer til genåbning af dagtilbud" tilgået 20. juli 2020: <https://www.sst.dk/da/nyheder/2020/raad-og-informationsmateriale-om-den-kontrolle-rede-genaabning-af-skoler-og-daginstitutioner>

Sundhedsstyrelsen (2020b) "Det pædagogiske arbejde i dagtilbuddene under coronaepidemien" Tilgået 20. juli 2020: <https://www.sst.dk/da/Udgivelser/2020/Det-paedagogiske-arbejde-i-dagtilbud-under-coronaepidemien>

Sundhedsstyrelsen (2020c) "COVID-19: forebyggelse af smittespredning". Tilgået 21. juli 2020: <https://www.sst.dk/da/Udgivelser/2020/COVID-19-Forebyggelse-af-smittespredning>

Sundhedsstyrelsen (2020d) "Vejledning for gradvis, kontrolleret genåbning af dagtilbud" Version 1.0.

Svinth, L. (2018) Being touched – the transformative potential of nurturing touch practices in relation to toddlers' learning and emotional well-being, *Early Child Development and Care*, 188(7), 924-936.

Svinth, L. (2019) Når dagtilbud skaber inkluderende samspil og frugtbare deltagelsesmuligheder for børn i udsatte positioner. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 56. årgang, nr. 4.

Svinth, L. (2020) Relationelle betingelser i vuggestue og dagpleje – med fokus på opmærksomhed, berøring og pædagogisk selvomsorg. I: O.H. Hansen, L. Svinth & S. Broström (red.), *Mod en 0-3-årspædagogik i vuggestue og dagpleje med fokus på samspil, overgange og didaktik*. København: Akademisk Forlag.

Vik, S. (2015) *Tidlig innsats i skole og barnehage: forutsetninger for forståelser av tidlig innsats som pedagogisk prinsipp*. Ph.d.-afhandling. Høgskolen i Lillehammer. Norge.

Villumsen, A.M., & Petersen, K.E. (2020) *Opsporing og underretning i dagtilbud*. København: Hans Reitzels Forlag.

